Kako je pripremana agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu ili preoblikovanje JNA u srpsku imperijalnu silu

admiral Davor Domazet-Lošo

SAŽETAK

U radu se prepoznaju i obrazlažu najznačajnije promjene u JNA i način na koje su one izvedene kako bi ona postala srpska imperijalna sila, a po značenju se ističe sljedeće: (1) preoblikovanje vojske tipa "ideološke jednakosti"; (2) obilježja i svrha preustroja koji su izvedeni prije nego što je javno obznanjena ideja o stvaranju "Velike Srbije"; (3) ratni planovi te uloga vojne strategije i njezino teorijsko, organizacijsko i pokusno utemeljenje; (4) primjena te strategije u agresiji na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu.

U okviru navedenog objašnjava se što znači srpska strategijska postavka: "da se u sukobu niskog intenziteta, uključujući sprečavanje i uklanjanje izvanrednih prilika i protuudare s distance, energično porazi neprijatelj i zaštiti Jugoslavija" odnosno, što je sadržaj operativnog plana uporabe JNA.

Glede primjene plana u agresiji na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu objašnjava se onaj dio koji je nevidljiv, ne uvijek i prepoznatljiv, dakle, prikriven ali je odlučujući za donošenje vlastitih strategijskih odluka. Zamaskiranost plana uvijek je tvarno tkivo za polemičku pozornicu na kojoj je sučeljavanje ideja i pogleda neprekidan proces, a rezultat dvojben. Zbog toga se u radu nastoji doseći i ta druga, manje vidljiva strana.

Početna dionica preoblikovanja JNA u srpsku imperijalnu silu

Za sustavniji pristup raščlambi planova priprema i uloge JNA u agresiji na Republiku Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu nužno je ono polazište koje daje odgovor ne samo kako je ona planirana, nego i kakvo je obilježje vojske koja postala instrument agresivne politike.

Mnogi suvremeni autori bavili su se posebnostima vojne organizacije i profesije. U ovome slučaju potrebno je proniknuti u "prirodu" vojske i njezinu ovisnost o prevladavajućem društvenom odnosu, dakle, sa stajališta sociološkog i socijalno-psihološkog.1 Različiti modeli temeljnog društvenog odnosa (prevladavanje nasuprot jednakosti) i njihove mijene obnavljaju različite tipove vojnog ustrojstva s obzirom na političku ulogu vojnog čimbenika i u odnosu na vanjski izraz, način upravljanja i mehanizme ostvarivanja jedinstva, tj. na objekt poistovjećenja vojnog osoblja.

Teoretičar M. D. Feld svoju "tipologiju vojnih organizacija" temelji na razlikama u političkom okružju u kojem se oružane snage formiraju i koriste.2 Nedvojbeno je da je JNA pripadala tipu vojne organizacije ideološka jednakost - sveobuhvatna vojska. Kakvo je obilježje te i takve vojske?

U društvenoj socijalističkoj (komunističkoj) strukturi, ali i neosocijalističkim totalitarnim uređenjima karakteristična je ideološka jednakost. Stranka se smatra sintezom i vrhovnim nadglednikom države i društva. Raspodjela moći, pa i ona između vojske i društva, određena je izrazima pojedinačne vezanosti za programske ciljeve partije na vlasti. Politička, temeljna struktura ideološke jednakosti u cjelini, uključujući i vojsku, jest sveobuhvatna zajednica. Društvo traži od svih svojih pripadnika potpunu obvezu u društvenom preobražaju, a s organizacijama ili pojedincima, koji to ne prihvaćaju, nužno se ophodi kao mogućim ili zbiljskim neprijateljima.

Značaj individualnih sposobnosti procjenjivanja i odlučivanja negira se na određen način. Individualni uvid, pa i onda kada osigurava neposrednu korist, čini nižu razinu spoznaje. Kvalitetniji je onaj vid spoznaje koji se ostvaruje izvođenjem iz partijskih programskih ciljeva. Prirodna je posljedica toga da je "čin službeno mjerilo uvjerenja" i da se istodobno podudaraju struktura vojske, partije i države. Politička uloga vojske temeljene na ideološkoj jednakosti sastoji se, prije svega, od promidžbe vladajuće ideologije.3 Ona štiti sve koji pristaju uz tu ideju, a sumnjičavo ili neprijateljski se odnosi prema ostalima.

Slika koju o sebi odašilje upravljanje u takvom sustavu ima oblik karizme. Vojni dužnosnik predstavlja "prirodnog" vođu i utjelovljenje uvjerenja.4 Kao oličenje zajedničke volje, on predstavlja svemoćnu figuru, čovjeka koji nema pravo na pogrešku. Nadzor se temelji na principu jednostarješinstva, utjelotvorenom u ličnosti i ostvarivanju ravnoteže i usklađivanja podređenih. Uspjeh i neuspjeh plod su ponovljenog razvoja ranijih akcija i utvrđivanja osnovnih momenata i njihovog značenja za dugoročne ciljeve.

Društveni model vojske je opći: kada se zanemare razlike koje nameću obveze i odgovornosti, ona je otvorena i ravnopravna zajednica svih udruženih na vjerovanju u društvene ciljeve. Naravno, jednakost nije, niti može biti apsolutna ("neki su ljudi jednakiji od drugih"), ali nema nefunkcionalnih statusnih razlika među pojedinim kategorijama pripadnika. Takva vojska izražava se i doživljava kao narodna.

Pripadnici oružanih snaga vezuju se za ciljeve vojske i društva na razini većih postrojbi.5 Poistovjećenje se ostvaruje ne samo s postrojbom već i njihovim zapovjednicima. Na toj osnovici vlada rivalski odnos, pa je u interesu pojedinca da autoritet njihovog nadređenog raste. Karizmatska pojava poprima praktični oblik i napredovanje pojedinca postaje ovisno o mogućnosti nadređenih da osiguraju promociju svojim podređenim bez obzira na stvarne rezultate.

Raspodjela moći i mehanizmi odlučivanja su svakako su najvažniji aspekti odnosa vojske i društva. U suvremenom svijetu, bez obzira na prirodu društvenog uređenja, vrstu političkih doktrina ili stupanja ekonomske razvijenosti, vlada opća suglasnost o tome da ta moć u načelu mora biti raspodijeljena u korist društva, ne samo u miru, nego i u ratu. Razlike se javljaju pri pokušajima određivanja optimalnog modela nadzora.6

Za socijalističko (komunističko) uređenje karakterističan je tzv. subjektivni nadzor nad strukturom narodne obrane. Oružane snage sastavni su dio društva, "naoružani dio naroda" kojem nije dozvoljeno da se odveć specijalizira i postane izolirani dio zajednice. Svaki građanin ima jednaku obvezu doprinositi obrani. U isto vrijeme, časnici se socijalno-psihološki ne razlikuju od ostalih društvenih pripadnika i dijele s njima iste prevladavajuće vrijednosti. U tim uvjetima vojno ustrojstvo teži na tome da se proširi i na društvo. Visoki vojni rukovoditelji razmišljaju u političkim okvirima, a visoki vladini dužnosnici ne ustručavaju se rješavati vojna pitanja.7 U društvenim sustavima ideološke jednakosti, sustavima za koje je karakterističan subjektivni nadzor, obrambena se funkcija ostvaruje izravnim sredstvima. Osnovica na kojoj se ostvaruje vojno jedinstvo mješavina je nacionalnog interesa i političkog programa društva.

Preoblikovanje JNA iz vojske tipa "ideološke jednakosti" u srpsku imperijalnu silu

Budući da je JNA imala sva obilježja vojske tipa "ideološke jednakosti", preoblikovanje u srpsku imperijalnu silu odvijalo se dugotrajno i sustavno i to: (a) na polju jezika, (b) nacionalnog sastava, (c) upravnog i zapovjednog časničkog zbora i (d) ratnog umijeća.

U višenacionalnoj zajednici kakva je bila bivša Jugoslavija ravnopravnost naroda bila je zajamčena na formalno-pravnoj razini. Od toga nisu bile izuzete niti oružane snage (Zakon o službi u oružanim snagama i ostala pravila). Bitno narušavanje nastaje na jezičnom polju, koje sa stajališta njegova značenja za narod ima strategijsko obilježje. Službeni jezik u oružanim snagama bio je "srpskohrvatski", što se opravdavalo jedinstvom zapovijedanja i činjenicom da taj jezik govori (razumije) većina pučanstva bivše Jugoslavije. U biti, to je bila potpuna i sustavna srbizacija svih pripadnika oružanih snaga koji nisu bili Srbi.

Osim jezika očigledna neravnopravnost bila je u nacionalnom sastavu časničkog zbora gdje je postotak bio slijedeći: Srbi 63,2%, Crnogorci 6,2%, Makedonci 6,3%, Hrvati 12,6%, Slovenci 2,8%, Muslimani 2,4%, Jugoslaveni 3,6%, Albanci 0,6%, Madžari 0,7% i ostali 1,6%. Upravo pitanje nacionalne strukture djelatnog časničkog, a i pričuvnog zbora zbog teritorijalne obrane (TO) u višenacionalnoj državi, kakva je bila bivša Jugoslavija, zahtijeva usklađenost udjela pojedinih naroda. Jasno se uočava ne samo da je ta zastupljenost nesrazmjerna, nego da se radi o planiranom nacionalnom prikraćivanju cijelih naroda, poglavito hrvatskog. Svoju vršnu točku prikraćivanje će doseći u vremenu 1986.-1990. dakle, nakon Memoranduma SANU i preustroja oružanih snaga, kada postotak Srba u ukupnom časničkom zboru prelazi 70%.

Tako dugoročno planirano prikraćivanje uočljivo je i na razini upravnog i zapovjednog dijela JNA - višeg časničkog zbora (razina bojnika, brigadira i generala). Osim toga, neprekidno se provodila ideološka, politička i socijalna homogenizacija časničkog zbora. Njezin je cilj bilo projugoslavensko (čitaj prosrpsko) podruštvljene. Provodila se planski i gotovo nezapaženo u obliku dugogodišnjeg službovanja izvan vlastitog kulturnog, civilizacijskog i nacionalnog prostora. Samo na taj način može se objasniti "dosljedna" potreba za premještajima i djelatnom službom daleko od zavičaja, uz istodobno prodiranje Srba na ona područja na kojima je trebalo promijeniti nacionalnu strukturu. Velikosrpsko usmjerenje časnika na najznačajnijim vojnim dužnostima nije se postizavalo samo davanjem prednosti časnicima isključivo srpske (crnogorske) nacionalnosti, nego i njihovim odgojem. Na vojnim školama redovito se naglašavala srpska povijest i veličalo junaštvo srpske vojske. Sastavni dio tog plana bilo je i načelo da ročni sastav u što većem broju služi izvan svojih republika stvarajući tako nove moguće Jugoslavene kojima je zadaća "braniti svaki dio Jugoslavije".

Na polju ratnog umijeća (strategije) u osamdesetim godinama u svijetu se događa kopernikanski preokret jer na vojnu pozornicu stupa novi čimbenik - informacija. Za JNA kao da se nisu izvele operacije "Orlove kandže", "Prerijska vatra", "Kanjon El Dorado", "Mir za Galileju", "Corporate" i napokon "Pustinjska oluja". I dalje temeljna strategijska postavka ostaje "mirnodopska armija jednaka je ratnoj" 8. U takvom gledištu krije se zbiljska uloga JNA, uloga koju će imati u ostvarivanju velikosrpskih ciljeva. Osim glomaznosti i zastarjelosti u tehničko-tehnološkom, organizacijskom i doktrinarnom smislu, konzervatizam JNA je najviše oblikovao sastav djelatnog kadra. Taj proces je bio dvosmjeran jer je na stvaranje glomazne i organizacijski i doktrinarno zastarjele vojske utjecao psihosociološki i obrazovni profil djelatnog sastava. Antiintelektualizam u takvoj vojsci bio je jako naglašen.9 To će izravno utjecati na operativnu sposobnost jer uopće nije postojala jasna doktrina obuke, a sve je to dodatno otežavao čvrsti tradicionalizam. Naglašena vezanost na revolucionarne stečevine NOB-a i težište na ideološko-političkom radu bili su jedan od temeljnih uzroka dogmatskom pristupu glede operativnog umijeća i, unutar toga, taktici uporabe postrojbi.

Završna dionica preoblikovanja JNA u srpsku imperijalnu silu

Početkom osamdesetih godina, počinje završna dionica preobražaja JNA u velikosrpsku imperijalnu oružanu silu. Dvije temeljne odrednice to uobličavaju:

o preustroj oružanih snaga krajem 1986. i početkom 1987. Njima se ukidaju armije, divizije i pukovnije, a umjesto toga formiraju se vojne oblasti (vojišta), korpusi i brigade.

o donošenje Strategije opće narodne obrane i društvene samozaštite SFRJ koju je Predsjedništvo usvojilo 20. svibnja 1987.

Obilježja i svrha preustroja OS (JNA i TO)

Iako je preustroj oružanih snaga proveden tijekom 1987., svoj začetak i pokusnu provedbu imao je u vremenu od 1981. (kosovska događanja) do 1985. kada je odlučeno o preustroju OS SFRJ. Tih pet godina na području Kosova sustavno je provjeravano funkcioniranje korpusa, u ovom slučaju 52. K., koji je 1981. formiran s temeljnom zadaćom pacifikacije područja. Zaključak iz tog "laboratorijskog uzorka" bio je: ako je pacifikacija uspjela tamo gdje je 90% nesrpsko pučanstvo, onda nema nikakvih razloga da to ne uspije tamo gdje su uvjeti znatno povoljniji (Hrvatska, Bosna i Hercegovina).

Nakon uspješnog pokusa, napušta se dotadašnja armijska struktura koja je područno pokrivala republike, osim Hrvatske koja je bila "podijeljena" između 5. i 7. Armije. Može se uočiti da je takva armijska podjela, ako se uzme u obzir i teritorijalna obrana10 imala "republičko" obilježje. (slika 1.) Organizacija JNA na strategijskoj i operativnoj razini uglavnom se poklapala s republičkim i pokrajinskim granicama. Tako je svaka republika imala "svoju" armiju, a pokrajine "svoj" korpus. Zapovjednici armija, odnosno korpusa, najčešće su bili časnici iz tih republika.11 To je trebalo ukinuti. Zato se već 1981. razmišlja, 1985. uobličuje, a potom i provodi reorganizacija zapovijedanja i ustroja OS SFRJ (JNA i TO). Veljko Kadijević naznačit će kako je bit tog rješenja bio taj da se umjesto šest armija kopnene vojske formiraju tri vojišta (slika 2.) kojih je područna podjela potpuno zanemarila "administrativne"12 granice republika i pokrajina. Stožeri teritorijalne obrane republika i pokrajina u operativnom su smislu podređena zapovjedništvima vojišta, umjesto "vrhovnoj komandi"13, a područni stožeri teritorijalne obrane zapovjedništvima korpusa JNA. Ne želeći, kako sam kaže, ukazati i na

druge strategijske i operativne povode, koji su uvjetovali takva rješenja, potrebno je naći odgovor. Koji su ti prikriveni povodi? Ti drugi prikriveni povodi su: (1) operativni razvoj gotovih snaga prema planovima uporabe za izvanredne prilike; (2) dovođenje na zapovjedna mjesta časnika s naglašenim opredjeljenjem za velikosrpsku ideju i; (3) uvježbavanje postrojbi na pravcima uporabe prema novom doktrinarnom pristupu "bitke u prostoru".

Ta su nova organizacijska rješenja, prema Kadijeviću, bar donekle narušila već uhodani nadzor republika i pokrajina nad "svojom" teritorijalnom obranom i dosta su umanjila već legalizirani "njihov" utjecaj na JNA. Koliko je samo proturječna ova tvrdnja! Ona ipak dokazuje u kojoj je mjeri vojni establišment bio samostalan politički čimbenik i koliko je sam svjesno rušio glavno načelo JNA o oružanoj sili svih naroda i narodnosti14 pretvarajući se tako planski u imperijalnu srpsku vojnu silu mnogo prije nego što će doći do raspada Jugoslavije.

Kako je politički cilj "odredio" zapadnu granicu "Velike Srbije" na crti Virovitica, Karlovac, Karlobag nova vojno područna podjela to prati na način (slika 2.):

1.VO + 3. VO + 1/3 3.VO + 2/3 VPO = "Velika Srbija" (*)

Ovaj pseudomatematički izraz u strategijskom smislu znači: kako Hrvatskoj oteti vode Dunav i 2/3 Jadrana?

Strategija ONO i DSZ SFRJ - vojno politička temeljnica za ostvarivanje veliko-srpskih političkih ciljeva

Za razliku od "strategije oružane borbe" 15 iz 1983. (koja novom strategijom nije formalno stavljena izvan snage kao nevažeća) Strategija ONO i DSZ rađena je kao opće vojni pristup rješenja problema obrane.

Ona je u samom svojem nazivu, naročito u onom djelu koji govori o društvenoj samozaštiti, vojno-politička platforma koja ne samo razrađuje inačice "ugrožavanja" suvereniteta i teritorijalnog integriteta SFRJ, nego značajno naglašava svaki oblik destabilizacije društveno političkog ustroja i ekonomskog sustava. Prema toj strategiji JNA kao oružana sila za zaštitu teritorijalnog integriteta preoblikuje se u vojsku za očuvanje oligarhijskog socijalističkog (komunističkog) sustava. U tom smislu znakovito je četvrto poglavlje pod naslovom "vanredne prilike", poglavlje u kojem se raščlanjuje mogućnost destabilizacije društvenog sustava SFRJ i način njegovog sprečavanja. "Vanredne prilike" definiraju se kao društvena stanja koja nastaju na manjem ili većem dijelu ili na cjelokupnom području Jugoslavije kad unutrašnji neprijatelj, samostalno ili udružen sa snagama vanjskog neprijatelja (pojačao a.), koristeći proturječnosti društvenog razvoja, objektivne teškoće, subjektivne slabosti i međunarodne prilike, pojačava subverzivne djelatnosti u okviru specijalnog rata ili planira poduzimanje opsežnih oružanih i drugih aktivnosti kojima se destabilizira društveni sustav i teži njegovom potpunom paraliziranju, čime se neposredno ugrožava nezavisnost zemlje, njezin suverenitet, teritorijalna cjelokupnost i Ustavom SFRJ utvrđeno društveno uređenje.

Prema ovakvoj definiciji uporaba snaga JNA moguća je na dva načina:

(1) demonstracija sile i prijetnja njezinom uporabom u žarištima izražavanja neprijateljske djelatnosti;

(2) izravno sudjelovanje dijela JNA u otklanjanju "vanrednih prilika" i njima izazvanih posljedica.16

Uslijedit će mnogo rasprava i "stručnih" osvrta na temu izvanrednih prilika poglavito u "Biltenu" GŠ JNA, a na visokoj vojno političkoj školi JNA biti će napisan i udžbenik. U okviru zakonskih postavki o uporabi oružanih snaga SFRJ, a radi pripreme za takvo stanje navode se zadaće koje je u svojem osvrtu dao nitko drugi nego general pukovnik Blagoje Adžić. Jedna je od glavnih zadaća "obuka i odgoj, naročito jedinica namjenjenih za angažiranje u eliminiranju vanrednih prilika, prema odgovarajućim planovima za vanredne prilike"17

Što se može zaključiti iz ovakve "vojne strategije"? Ona to nedvojbeno nije. Prvo, nije logično da je izvanredno stanje ono polje u kojem će se uporabiti vojna sila; bilo bi logično da to budu policijske

snage. Drugo, ako do takvog izvanrednog stanja ne dođe, ta strategija gubi svoj smisao. Da bi strategija imala smisla, izvanredno stanje treba izmisliti, potaknuti, proizvesti, pothranjivati, a potom u tom "determiniranom kaosu" uporabiti vojnu silu prema jasno razrađenom planu i s dugotrajno pripremanim, provjeravanim i uvježbavanim snagama.

Dakle, već 1986/1987. u potpunosti je ostvarena povoljna srbizirana struktura časničkog zbora, uobličena strategija djelovanja, i preustrojene oružane snage. Ti će čimbenici već preobraženu JNA usmjeriti prema velikosrpskoj nacionalističkoj ideji prije nego što Milošević stupi na političku pozornicu kao izravni izvršitelj te iste ideje. Promjena granica, pa i onih unutarnjih, u federalnoj strukturi nije moguća bez vojne sile. Tek kad je ona stvorena (vojne oblasti) i idejno-politički usmjerena (Memorandum SANU), slijedi i realizacija. Kako se ona odvijala?

Ratni planovi i priprema za ostvarivanje velikosrpskog političkog cilja

Kao dokument s najvećim stupnjem tajnosti postojao je ratni plan s dvije inačice "agresije" na Jugoslaviju, istočnom i zapadnom, pod kodnim nazivom S-1 i S-2. Istočna inačica (S-1) od 1985., dakle, kada je već donešena odluka o preustroju oružanih snaga, više se uopće ne razmatra kao mogućnost. Isključivo se razrađuje zapadna. Strategijski, to je značilo sasvim drugačiji postrojni operativni raspored snaga pri čemu se osobita pozornost davala razmještaju strategijske pričuve i izgradnji novih infrastrukturnih objekata.

U ostvarivanju "Velike Srbije" može se zaključiti da prevladavajuću ulogu ima vojna strategija. Njezina utemeljenost sadržavala je: (1) teorijski, (2) organizacijski i (3) pokusni dio.

Teorijsko utemeljenje

Početkom osamdesetih godina konvencionalno oružje postaje višestruko ubojitije. To je bila izravna posljedica treće tehnološke revolucije. Ubojitost je sadržana u znatno povećanom dosegu i točnosti pogađanja. Analitičari takvom oružju priskrbljuju atribut "inteligentno". Dodajući tome znatno usavršenija sredstva (naprave) za obavještajno prikupljanje podataka (sateliti, zrakoplovi, bespilotne letjelice, elektroničko i optoelektronsko izviđanje) i analizu tih podataka pomoću računala, moglo se vladati stvarnim (realnim) vremenom. Tako se došlo do pojma integriranog i uvećanog bojišta. Informacija postaje ključ rješenja, a bojna naprava koristi se dozirano samo onoliko koliko je potrebno da se neki cilj uništi sa zadanom vjerojatnošću ne manjom od 95%. Potom se iskorištava eho te vojne akcije, pa se političkim, diplomatskim i medijskim načinom on pojačava. U srpskim vojnim krugovima (generalštabu JNA) ne mogavši, ili pak ne želeći proniknuti u bit te nove pojave na pozornici ratnog umijeća stvaraju sintagmu "udar s distance". Suprostaviti se takvom "udaru" nije moguće jer se ne može savladati "distanca". Takav pristup poslužio je za izradu ratnog plana kojem je temelj potpuna agresija snaga NATO na Jugoslaviju.[18] Potpunost je bila potrebna da se prikriveno provede operativni razvoj preustrojenih snaga JNA na cijelom prostoru Jugoslavije, ali ne za suprostavljanje snagama NATO, nego prema razrađenom planu za pacifikaciju prostora (prema modelu s Kosova) radi stvaranja "Velike Srbije". Da bi se snage preustrojene JNA mogle operativno razviti, slijedi novi izvedeni pojam "bitka u prostoru".[19] Taj pojam bitke u prostoru, kako to vidi autor, znači povezivanje otpornih točaka (čitaj srpskih enklava) prometnicama koje nadziru manevarske snage (čitaj JNA), kako bi se okupiralo određeno područje.

Organizacijsko utemeljenje

Već navedeni i prikazani preustroj JNA organizacijski je temelj koji se pet godina izgrađivao, provjeravao i usklađivao. Za provedbu operativnog razvoja tako preustrojenih snaga nužno je bilo izgraditi novu infrastrukturu, prije svega vojarne za smještaj pokretnih, stalno spremnih - gotovih snaga. Uz već postojeće, ti novi objekti grade se u predgrađima ili prilazima gradova, na ključnim prometnim čvorištima koji kao vezivno tkivo spajaju grad i srpske "enklave" u dubini hrvatskog (bosanskohercegovačkog) prostora. Samo nabrajanje gradova: Osijeka, Vukovara, Vinkovaca, Bjelovara, Petrinje, Karlovca, Gospića, Zadra, Šibenika i Splita nedvosmisleno ukazuju kakva i koja je namjena tih objekata: nadzor nad prometnicama, projekcija vojne moći na urbana središta i lijevak kroz koji će proteći srpska izravno usmjerujuća pobunjenička energija prema "zapadnoj granici Velike Srbije".

Pokusno utemeljenje

Ratni plan S-2, zapadna inačica potpune (radikalne) agresije na Jugoslaviju, sustavno je provjeravana godišnjim planom obuke zapovjedništava i postrojbi. Najviši oblik obuke zapovjedništava po metodologiji JNA bile su "Zapovjedno stožerne ratne vježbe" (ZSRV). U generalštabu je razrađivana temeljna zamisao za jednu takvu vježbu i određene su zadaće strategijskim grupacijama - vojištima, ratnoj mornarici (vojno pomorskoj oblasti - VPO) i ratnom zrakoplovstvu, a koje li "slučajnosti", nosila je kodni naziv planine pored Sarajeva "Romanija" - 86, 87, 88, 89, 90.

Na primjeru raščlambe zapovjedno stožerne te ratne vježbe, koju je provodila Vojno pomorska oblast, najbolje će se uočiti kako je JNA pripremala i uvježbavala zapovjedništva i postrojbe za agresiju na Hrvatsku.[20]

Prema temeljnoj zamisli potpunu agresiju na Jadranskom pomorskom vojištu izvele bi oružane snage: SAD, Italije, Velike Britanije i to s talijanske operacijske osnovice i uz korištenje područja Albanije uz sudjelovanje dijela njezinih snaga (9.K). Na sjeverozapadnom dijelu (Slovenija, Hrvatska) pored talijanskih snaga operativnu grupaciju činile bi njemačke i austrijske (neutralna zemlja), a u drugoj dionici uključile bi se i mađarske snage (Mađarska je tada bila članica Varšavskog ugovora). Za udar na jugostoku Jugoslavije, preko Makedonije, predviđene su snage SAD i Grčke, a u drugoj dionici i snage Bugarske (članica Varšavskog ugovora).

Sredinom osamdesetih godina ovakav je složan koalicijskih snaga bio nemoguć, ne samo zato što snage pripadaju različitim blokovima, nego i zbog nemogućnosti usklađivanja njihov nacionalnih ciljeva i spremnosti (odluke) na rušenje druge države vojnom silom samo da bi se pri tome promijenio njezin društveni sustav, kako se to navodilo u razlozima za agresiju na Jugoslaviju. Dakle, iz čistog hira. Koliko je apsurdna ovako zamišljena strategijska postavka, najbolje odgovara Kadijević, koji će utvrditi kako SAD formalno prepuštaju Jugoslaviju Europskoj zajednici. To koristi Njemačka i nastupa na svim poljima - političkom, gospodarstvenom i vojnom - radi ovladavanja Balkanom kao prostorom izravnog njemačkog širenja i izbijanja na Sredozemno more kao životno međukontinentalno raskrižje. To podrazumijeva razbijanje Jugoslavije na male države i nedozvoljavanje nikakve sužene Jugoslavije. Ne smije se dozvoliti ni stvaranje jedinstvene srpske države koja bi obuhvaćala cijeli srpski narod s prostora Jugoslavije[21]. Vrlo je upitna ispravnost tako postavljene jednadžbe u kojoj SAD, dakle, vodeća velesila, prepušta igru na najosjetljivijem području Europskoj zajednici, a to koristi Njemačka za gospodarsko i teritorijalno širenje, dok bi konačno rješenje te iste jednadžbe bilo - spriječiti stvaranje "Velike Srbije" (jedinstvene srpske države). Ovakva jednadžba, da bi bila ispravna, ipak mora biti inverzna: stvoriti jedinstvenu srpsku državu, a za to pronaći povod moguće ugroze od "koalicijskih snaga" koje si nikada takav politički cilj ne mogu ili nisu mogle postaviti. Njihov je cilj bio sačuvati, a ne razbiti Jugoslaviju.

Temeljna vojna strategijska zamisao za otimanje dviju trećina Jadrana seže već u sedamdesete godine.[22] Plan je podrazumijevao što više izolirati hrvatsko priobalje od vanjskih otoka. Na cijeloj uzdužnici od Istre, preko Lošinja, Molata, Dugog otoka, Žirja, Drvenika, Visa, Lastova, Korčule do Mljeta treba uspostaviti vojnu infrastrukturu i nju spojiti s onom iz zaleđa, koju je činila crta Benkovac-Knin-Trebinje. Za spajanje su bile potrebne operativno razvijene i uvježbane snage koje će izbiti u područje Maslenica-Velebit i Slano-Ston, što znači da se središnji obalni dio izolira i odsijeca od sjevernog dijela Hrvatske na crti Karlobag - Karlovac.

Kako je postavka zapovjedne stožerne ratne vježbe to uobličavala? Prije svega operativne snage NATO objedinjene su u OG "JADRAN". U sastav te OG (operativne grupe) ušle su: (1) kompletne talijanske oružane snage; (2) pomorsko desantne snage SAD jačine dva MEB (mornarička ekspediciona brigada)[23], dvije udarne skupine pomorskih snaga, dvije udarne skupine nosača zrakoplova i snage 101. zračno pokretne divizije i 82. zračno prijenosne divizije; (3) jedna zračno desantna brigada Velike Britanije zajedno s udarnom skupinom pomorskih snaga; (4) 9.K Albanije. Za zračnu potporu i izolaciju vojišta predviđen je 5.ATAF, dakle, cjelokupne zračne snage NATO na JEV-u.

Snage objedinjene u operativnu grupu "JADRAN" svrstane su u: TG (taktička grupa)-"Trst", TG "Ancona", 10. AK, pomorsko desantni sastav SAD, zračno desantne snage SAD, pomorsko desantni sastav Velike Britanije i četiri UG (udarne grupe) pomorskih snaga. Iako se u izvršnom dijelu

operativne zapovjedi naglašava da će koalicijske snage u "agresiji" primijeniti načela zračno-kopnene bitke i dubokih prodora, od tih načela u samoj simulaciji nije bilo ništa. Ostalo se na razini klasičnog, težišno dvoprotežnog ratovanja s prenaglašenom ulogom kopnenih snaga. Ta naglašenost kopnene sile nije posljedica samo odnosa mora i kopna od pet prema jedan, nego je prije svega prikrivena namjena (namjera) koju će JNA imati u ostvarivanju velikosrpske zamisli. Projekcijom moći, prije svega kopnene sile, oteti Hrvatskoj vode i to na način da se izraz (*) proširi, te tada glasi:

1 + 3 +1/3 (5) +2/3 (VPO) = "Velika Srbija" (**)

Provedba plana iz sedamdesetih godina i njezina završna operacionalizacija u osamdesetima ukazuju da je otimanje dviju trećina Jadrana strategijska stožerna točka, to jest onaj domino koji prvog treba srušiti da se zatim uzme istočna i dio središnje Hrvatske, a Bosna tada "šapatom pada".

Sažeti plan djelovanja "agresora" (NATO)

Naznačavajući već da su dvije ključne točke Maslenica-Velebit i Slano-Ston (na slici 3. označene s "K"), strukturu i način uporabe OG "JADRAN" nužno je prilagoditi tome. Kako je to zamišljeno? Prvo, na dan "D" (početak "agresije") do D+2 izvesti pomorsko zračne desante na: Lošinj, molatsku skupinu otoka, Vis, Lastovo, Mljet i na područje Slana. U drugoj dionici prvog dijela operacije nakon ovladavanja svim vanjskim otocima i širim područjem Slana uvodeći drugi operativni postroj desantirati na Ravne Kotare, a pomorskim putem prevesti dio 10. K na prošireni mostobran kod Slana i nastaviti prodor snaga u dubinu na smjerovima: (1) Ravni Kotari - Sinj - Livno - Kupres, (2) Slano - Mostar - dolina Neretve - Sarajevo.

Djelovanje "crvenog" (JNA)

Spriječiti (usporiti) prodore u Ravnim Kotarima i na području Slanog, a zatim snagama 9. K (Kninski korpus) i djelom 7. K (Sarajevski korpus) i 9. VPS (vojno pomorski sektor Boka) prijeći u protuudar na smjerovima Knin-Benkovac-Ravni Kotari-Zadar odnosno Mostar-Čapljina-Slano i Trebinje-Konavle-Dubrovnik, osloboditi to područje i prijeći u obranu.[24] Što je značio protuudar i prelazak u obranu na ta dva smjera, pokazala su događaji iz 1991. (slika 3). Ako se ideja manevra OG "JADRAN" iz KSRV "Romanija" dovede u suodnos, svako daljnje objašnjenje je suvišno. Čitatelj ga sam može naći.

Ovakav strategijski plan (iz 1986.) svake se godine razmatrao od D (sam početak napada), preko D+7, D+15, D+35 do D+101, kada snage NATO izbijaju na crtu rijeka Una-Virovitica. Taj "okupirani" zapadni dio bivše Jugoslavije "oslobađa" se strategijskom napadnom operacijom snagama iz dubine, dakle Srbije[25].

Pripremljeni i sustavni plan, koji je imao svoje teorijsko, organizacijsko i pokusno utemeljenje, nije se mogao primijeniti na klasičan način vojnog puča zbog vanjskih i unutrašnjih okolnosti. Druga je mogućnost otvoren napad na Hrvatsku. U takvoj primjeni plana JNA i Srbija bili bi agresori[26], a posljedice bi bile znatno veće nego kad bi se uspjelo dokazati kako su oni "branitelji". Bit je cijelog plana stvoriti agresora da bi JNA bila branitelj. Iz tih razloga JNA kao nositelj srpskih osvajačkih nakana nije nastupala izravno. Primjenjivana je posredna strategija, koja je podrazumjevala strategiju iscrpljivanja usko povezanu sa sukobom niskog, a manje srednjeg intenziteta. Time je trebalo pojačati dojam kako je to ipak spontani otpor "nenaoružanog srpskog naroda", koji brani svoj goli život i "vjekovna ognjišta",a JNA je tu samo za njegovu zaštitu. U biti, temeljno obilježje ovakvog strategijskog složaja bila je neodređenost. Oružana sila primjenjuje se stupnjevito, između sastanaka, sjednica, dogovora, pregovora, diplomatskih nota. Sve je na izgled bez određenog cilja. U stvarnosti, cilj je potpuno određen prema unaprijed razrađenom i provjerenom planu - postupna okupacija što većeg dijela hrvatskog područja. Ovakav složaj uporabe vojne sile prikladno je nazvati - "puzajuća strategija".

Zajednički strategijski operator je promišljanje, doseći ono što je nevidljivo, a nedostatak toga je nesposobnost shvaćanja načina na koji te protivnik želi savladati. Strategija nije doktrina (nauk), nego način mišljenja, pa i apstraktnog, koji omogućava da se svrstaju i rasporede slijedni događaji. U puzajućoj strategiji u početnoj dionici rata nabitniji je slijedni događaj, kako od branitelja Hrvatsku

navesti da postane agresor. To ostvariti postavljajući joj strategijsku zamku u koju ona nepromišljeno treba uletjeti. Ta je zamka napad na vojarne[27]; ispravnije čitati - napad na JNA[28].

Primjena strategije u agresiji na Hrvatsku

"Štab Vrhovne komande", dakle, velikosrpski vojni establišment 12-15. ožujka 1991. traži od Predsjedništva SFRJ uvođenje izvanrednog stanja[29] u cijeloj Jugoslaviji i uporabu JNA. Kad taj prijedlog nije usvojen, JNA odlučuje da se primjene oni planovi izvanrednog stanja o kojima je govorio general Blagoje Adžić, "o zaštiti srpskog naroda i da mu se pomogne za obranu".

Strategija je primjenjivana u dva stupnja. Prvi je podrazumjevao osvajanje ključnih točaka: Karlovac, Zadar, Dubrovnik, Sisak, Pakrac, Osijek i Vukovar. JNA treba ostvariti tempo napada na glavnim prometnicama složajem pješačko tankovskih udara uz potporu topništva i uništavanje civilnih infrastrukturnih objekata na cijelom području Hrvatske. Mornarica treba provesti pomorsku, a zrakoplovstvo zračnu blokadu.

Cilj, zamisao i plan JNA polazio je od preinačene uloge JNA u odnosu na ulogu utvrđenu Ustavom SFRJ. U ovoj fazi oružanih sukoba (čitaj agresije) JNA "štiti" Srbe u Hrvatskoj od napada "hrvatskih oružanih formacija" i omogućava im da srede vojno organiziranje za "obranu", a u stvari za napad, uz istodobno pripremanje JNA za rat s Hrvatskom, kad Hrvatska počne "rat protiv JNA". Zadaću treba provesti u okviru "sprečavanja međunacionalnih sukoba", kako ju je Predsjedništvo SFRJ svojom odlukom uobličilo. Generalštab će za provedbu postavljene zadaće planski ojačati postrojbe JNA u Hvatskoj i oko Hrvatske. Imat će dvije vrste postrojbi. Veći broj oklopno-mehaniziranih snaga jačine od satnije do bojne smjestit će što bliže mogućim mjestima sukoba tako da mogu brzo djelovati (intervenirati). Odgovarajući broj oklopno-mehaniziranih snaga brigadnog sastava postavit će na stožerne točke (težišta) u Hrvatskoj i oko Hrvatske tako da se mogu uporabiti za veće intervencije.

Ovdje se vidi ona strategijska postavka operativnog rasporeda snaga koju je Generalštab JNA naznačio, a potom i general Radinović znanstveno uobličio u svoj generalskoj radnji kao "bitku u prostoru".

Prema gledanju Generalštaba, JNA je ostvarila svoje ciljeve ove prve dionice rata: "zaštitila" srpsko pučanstvo, pomogla i omogućila mu da se vojnički i politički pripremi za događaje koji će slijediti. To su Srbi, prema Kadijeviću, doista i učinili. Hrvatska nije ostvarila potpunu vlast na cjelovitom prostoru zbog uloge koju je igrala JNA. I ne samo to, "Hrvatskoj je postalo jasno da taj cilj neće nikada ostvariti sve dok je JNA tu".[30]

U drugoj dionici rata iz opće zamisli uporabe snaga JNA u Hrvatskoj "za obranu Srba" u Hrvatskoj nije se više mogao iskorištavati model "sprečavanja međunacionalnih sukoba". Morao se pričekati "otvoreni napad" Hrvatske, tako da on bude vidljiv za sve, da se nedvojbeno vidi tko je napadač, tko nameće rat, a tko je branitelj, pa tek onda "uzvratiti udarac".[31]

Glavna zamisao, na kojoj su razrađeni planovi uporabe JNA u vremenu od 1986. do 1990. na cijelom jugoslavenskom prostoru, bila je: potpuno poraziti hrvatsku vojsku ako situacija dozvoli, ali obvezno u mjeri koja će omogućiti ostvarivanje postavljenih ciljeva. Ti su ciljevi za JNA: ostvariti puno sudjelovanje sa srpskim pobunjenicima i omogućiti dovršenje izvlačenja preostalih djelova JNA iz Slovenije; pri tome posebno obratiti pozornost na to da će "uloga Srba u Bosni i Hercegovini biti ključna za budućnost srpskog naroda u cjelini". Tome se prilagođava novi raspored snaga JNA.[32]

Strategijski plan okupacije Hrvatske pripreman je dugoročno, sjenovito, zamaskirano. Punih pet godina pokusno je provjeravan. Bit će obznanjen 1993. Objavio ga je sam njegov provoditelj (general Veljko Kadijević). On će prije njegove primjene razoružati Hrvatsku oduzimajući oružje njezine teritorijalne obrane. U predvečerje ostvarivanja i primjene plana Generalštab oružanih snaga SFRJ će izdati "Upustvo za uporabu strategijskih grupacija" kojim se određuje kako će one izvoditi operacije.[33]

Stvarni operacionalizirani plan (strategijska operacija) glasio je[34]:

Strategijsku zadaću provesti u dvije dionice. U prvoj dionici treba pretežito izvoditi protuudare taktičkog značenja na više smjerova uz pojačano organiziranje i pripremanje srpskih pobunjenika dok se Hrvatska jače ne uključi (tj. napadne vojarne); a u drugoj, jedinstvenom strategijskom napadnom operacijom poraziti hrvatsku vojsku i provesti postavljene zadaće.

Zamisao manevra snaga jest:

(1) potpuno blokirati Hrvatsku iz zraka i mora,

(2) pravce napadaja glavnih snaga što neposrednije vezati za "oslobađanje" srpskih krajeva u Hrvatskoj i zbornih mjesta (vojarni) JNA u dubini hrvatskog prostora. U tom cilju ispresjecati Hrvatsku na smjerovima: Gradiška-Virovitica, Bihać-Karlovac-Zagreb, Knin-Zadar, Mostar-Split. Najjačom grupacijom oklopno i mehaniziranih snaga zauzeti istočnu Slavoniju, a potom brzo nastaviti djelovanje na zapad, spojiti se sa snagama u zapadnoj Slavoniji i produžiti na Zagreb i Varaždin, tj. slovensku granicu.35 Istodobno, jakim snagama iz područja Herceg Novi -Trebinje, blokirati Dubrovnik s kopna, izbiti u dolinu Neretve i na taj način sudjelovati snagama koje nastupaju na pravcu Mostar - Split.

(3) nakon dostizanja određenih objekata (stožernih točaka), osigurati i držati "granicu Srpske Krajine" u Hrvatskoj, izvući preostale djelove JNA iz Slovenije i nakon toga povući JNA iz Hrvatske,

(4) za mobilizaciju, pripremu mobiliziranih ili domobiliziranih postrojbi, kao i za njihovo dovođenje na planirane pravce uporabe potrebno je 10-15 dana, ovisno o stupnju borbene spremnosti postrojbi i njihove udaljenosti od pravca uporabe.

Prema srpskim gledanjima glavne zadaće preoblikovanog plana operacije su ostvarene:

(1) jedna je trećina Hrvatske, gdje živi pretežito srpsko pučanstvo, "oslobođena",

(2) borbom je izgrađena vojska "Krajine", vojska koju je JNA opremila odgovarajućim naoružanjem i ratnom tehnikom,

(3) JNA je povukla svoje glavne borbene efektive iz Hrvatske i razmjestila ih tako da odgovaraju budućim zadatcima. (Bosna i Hercegovina, op. a).

Ovakvi zaključci su dosta realni, osim općeg, koji govori kako je Hrvatska prihvatila Vanceov plan zato što je izgubila rat. Hrvatska ne samo što nije izgubila, nego je, naprotiv, dobila ovu dionicu rata. Strategija je tu neumoljiva; pobjednik u ratu je onaj koji neprijatelja onemogući da ostvari svoj postavljeni strategijski cilj. Postavljeni strategijski cilj JNA bio je poraziti hrvatsku vojsku i izbiti na slovensku granicu. On nije ostvaren ni u prvom niti u drugom dijelu.

Odgovor Hrvatske na primjenjenu strategiju

Daljnje vođenje rata daje prednost onoj strani koja bolje iskoristi vrijeme predaha. I tu se hrvatska strategija pokazala uspješnom, budući da je Hrvatska znala čekati i zadati odlučujući udarac u pravom trenutku (u završnim operacijama HV).

Čekanje u suvremenom poimanju strategije ima izuzetno značenje. Ako je svrha strategije postizavanje ciljeva, koje je utvrdila politika koristeći što bolje sredstva kojima se raspolaže, onda je Hrvatska primijenila razumnu i razložnu strategiju. Prilagodila ju je složaju stvarne situacije. Pored toga, na prilagodbu hrvatske strategije utjecat će i slijedeći elementi situacije. Oružane snage Hrvatske brojno su ojačale, bolje su se naoružale. Mobilizacija se odvijala bez većih problema. Čekajući (dobivajući na vremenu) hrvatsko je vrhovništvo znalo da će do raspada JNA doći po nacionalnoj, ali i po drugim osnovicama. Hrvatska je puzajućoj strategiji suprostavila "strategiju neizravnog pristupa" u kojoj se vrlo brzo prepoznaje prevladavajuća uloga politike i diplomacije, a potom gospodarstva, tako da je izdržala sve udare u prvoj dionici rata. Ti su elementi, kako je već rečeno, bili značajni da bi se dobilo na vremenu potrebnom za stvaranje vojne sile tehnički toliko opremljene i uvježbane da može izboriti vojne pobjede (napadne operacije, od taktičke do strategijske razine). Ovdje je značajno podsjetiti na onaj postulat ratnog umijeća koji govori da svakoj situaciji

odgovara točno jedna strategija, koja može biti najbolja u jednom od mogućih sticaja prilika, a posve loša u drugima.

Mnogo se raspravljalo i još se raspravlja kada je trebalo napasti vojarne. Ta je operacija u ondašnjim uvjetima (početak rata) strategijska kategorija. Rat se dobija ili gubi na razini strategije, a ne taktike. Može se izgubiti mnogo bitaka, a dobiti rat. Za strategijski postupak, kao što je napad na vojarne, značajno mjesto pripada izboru vremena; kada to uraditi. Kasniji događaji potvrdili su da je to dobro urađeno i da je izbjegnuta pripremljena zamka. Da je napad na vojarne bila zamka, naznačuje sam Kadijević rekavši da bi za JNA bilo bolje da je osvajanje vojarni uslijedilo ranije jer vijeme ne radi za njih.36 Izbjegavši pripremljenu zamku Hrvatska je mogla spremnije ući u drugu dionicu rata, a da pri tome ne bude poražena.

Simulirani rat

Na kraju, za bolje razumijevanje vojne opcije velikosrpskog plana (u radu se o tome naznačavalo) potrebno je analizirati i rat u Sloveniji i doći do onoga što se u strategiji zove "prakseologija" - nauk o akciji (djelovanju). Tu je važno ono načelo koje govori: nije ono što je, što se vidi, nego ono što se ne vidi, a htijenje je da se dogodi.

Prema gledištu JNA, svi su se u Sloveniji prema njoj odnosili kao prema okupatorskoj vojsci, a ona se nije mogla niti htjela ponašati prema slovenskom narodu kao okupator. Ovdje leži odgovor na pitanje, koje još uvijek nije do kraja razjašnjeno, pitanje koja je i kakva bila stvarna namjera JNA u tzv. "slovenskom ratu". Bilo je mnogo naziva tog rata. Za Slovence on je svakako najveći koji su vodili i predstavlja njihov nacionalni ponos. Sa stajališta njegova utjecaja na Hrvatsku uvjetno se može nazvati "simulirani rat". Njime se nastojao postići prikriveni cilj - uvući Hrvatsku. Ovakva postavka ima utemeljenje. Nju potvrđuje raščlamba triju mogućih (razmatranih) inačica uporabe snaga JNA u tom scenariju. Prva, vojnički poraziti bojne formacije Slovenije, a potom napustiti Sloveniju. Druga, bez dovođenja novih kopnenih snaga uporabom svih raspoloživih snaga ratnog zrakoplovstva nanijeti gubitke infrastrukturi Slovenije i tako je prisiliti na poštivanje odluka saveznih institucija. Treća, koja je i prihvaćena, značila je postići političke ciljeve složajnom uporabom političkih sredstava i prijetnjom uporabe vojne sile (JNA) uz stvarnu uporabu koju treba dozirati sukladno ponašanju slovenske strane. Proturječnost (apsurdnost) prvih dviju inačica ne leži samo u činjenici da je to u svojoj biti teroristička uporaba vojne sile, nego u cilju - voditi rat (platiti veliku cijenu), a zatim se povući. Tko postavlja takve strategijske ciljeve. Nitko. To nije čak niti avantura bolesnog vojnog uma.

Treća je inačica realnost ne samo zato što je cijena za JNA najmanja, nego i zato što ona znači ostvarenje prikrivenog cilja - uvući Hrvatsku u rat i to onda kada ona vojno nije spremna. Kad je 18.7.1991. donesena odluka da se postrojbe JNA premjeste iz Slovenije, "vrhovna komanda" izradila je plan premještaja tako da se pripremi za agresiju na Hrvatsku. Kadijević će napisati kako se "s tom mogućnošću računalo i za nju je bio pripremljen odgovor". Taj je odgovor jedinstvena strategijska operacija kojoj je cilj bio riješiti sve zadaće koje je JNA imala u Hrvatskoj, a na što je ukazao ovaj rad.

Zaglavak

Kao što je rečeno, JNA je pripadala tipu vojne organizacije ideološka jednakost - sveobuhvatna vojska. Ona ima obilježja nadglednika države i društva, u njoj se potcjenjuju individualne sposobnosti, a vojni dužnosnici predstavljaju utjelovljenje uvjerenja. To je vojska koja se poistovjećuje sa zapovjednicima (karizma) i koja je snažno politizirana. Takva se JNA mogla preobraziti u srpsku vojsku silu u obje svoje sastavnice: u ideološkoj to je ostvareno prihvaćanjem ideje "Velike Srbije" ili "stvaranje jedinstvene srpske države koja bi obuhvatila cijeli srpski narod s prostora Jugoslavije", a u sveobuhvatnom dijelu to je urađeno na polju jezika, časničkog zbora, preustroja i osmišljenosti uporabe strategijskih grupacija, sve uobličavajući iz strategijske postavke o "naoružanom narodu" - ali samo srpskom.

Dugotrajno i sustavno preoblikovanje JNA u srpsku imeprijalnu silu, promišljanje i vremensko raspoređivanje događaja, radnji i postupaka ima svoj slijed: (1) strukturno i popunom činiti je što više srpskom, a što manje vojskom ostalih naroda, (2) infrastrukturu prilagoditi razmještaju i uporabi snaga prema planu izbijanja na "zapadnu srpsku granicu", (3) organizacijski prilagoditi snage za pacifikaciju prostora i "laboratorijski" to provjeriti prije nego što se javno objavi srpski politički cilj, (4) za operativnu

uporabu snage provjeriti u uvjetima "izvanrednih događaja", a sve to maskirati općom agresijom snaga NATO (sindrom neprekidne ugroze), (5) u provedbi plana naglašavati i prikazivati vanjskom svijetu jugoslavensku opciju, a čekati da "unutrašnji neprijatelj - razbijač Jugoslavije" prvi napadne i onda ga "poraziti", i (6) u ratnim uvjetima u završnoj dionici u potpunosti preoblikovati JNA u nekoliko srpskih vojski, s naglaskom na obrani ugroženog srpskog naroda.

Promišljati izvedbu srpske agresije i njezinu pojavnost znači nastojati spoznati vrijeme i događaje i tako ukloniti dvojbe o tome kada je i na koji način JNA stavljena u funkciju velikosrpske ideje. To je najbolje izraziti onako kako to kažu sami njezini tvoritelji : "JNA je prestavljala osnovicu iz koje su formirane tri srpske vojske. To je urađeno sukladno datim unutrašnjim i međunarodnim okolnostima veoma organizirano". (V. Kadijević, 1993.)

Ako je svrha strategije postizavanje cilja koji je utvrdila politika, koristeći što bolje sredstva kojima se raspolaže, i ako je strategija "zbornik" spoznaja, koji se obogaćuje svakim naraštajem, a da istodobno nije ponavljanje iskustva koje se skupilo slučajnim stjecajem okolnosti, onda ne treba biti iznenađujuće da je Hrvatska našla način kako odgovoriti izazovima i suprotstaviti se velikosrpskim planovima i ulozi koju je u tim planovima imala JNA.

****

Agresija na Bosnu i Hercegovinu

Na razini sveobuhvatnosti uloga JNA u ratu u Bosni i Hecegovini istovjetna je onoj u Hrvatskoj, i zamisao za njezinu okupaciju dio je istog jedinstvenog plana. Obrazložit će se ne samo temeljna zamisao nastala na potki ratnog plana S-2 (potpuna "agresija" NATO na bivšu Jugoslaviju), nego i njezine preinake, kao i preustroj (prilagodba) JNA radi stvaranja "novih srpskih vojski".

U okviru navedenog objašnjava se kada je i gdje je JNA kao srpska vojna sila doživjela svoju "strategijsku vršnu točku". Pojava ovog pojma u posljednje vrijeme u analitičkim osvrtima, prije svega na Zapadu, znači da se rat na prostorima bivše Jugoslavije ne gleda više kroz prizmu značaja pojedine operacije i njezinih posljedica, snaga i mogućnosti vojski, broja mrtvih i ranjenih, visine i vrijednosti razorene infrastrukture i objekata, nego se promatra na razini strategijskog promišljanja, pri čemu se nastojati odrediti "mjesto" za svaku državu.

Pristup ratu u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini ne može biti igra pojmova, stvorenih istančanom logičkom domišljatošću, nego se mora izvesti iz pojma postavljenog cilja agresije, sredstava, a još više načina na koji su ona primijenjena. Nužno je u takvim strateškim analitičkim osvrtima uvijek poći od uloge vojne sile (JNA) kao instrumenta agresije. Ovaj ogled ima upravo tu namjeru: pokazati kakvu je ulogu JNA imala u bosanskohercegovačkom ratu.

Uvodne napomene

Nakon rata u Hrvatskoj, u kojem JNA nije ostvarila postavljeni strategijski cilj - poraziti hrvatsku vojsku i izbiti na slovensku granicu i tako po memorandumskoj zamisli doseći "zapadnu srpsku granicu" Virovitica - Karlovac - Karlobag - u strategijsku igru uvodi se područje Bosne i Hrcegovine. To je područje osnovica za ostvarivanje velikosrpske ideje. Kadijević će reći kako je srpski narod u Bosni i Hercegovini po svojem zemljopisnom pložaju, a i brojnosti jedan od kamena temeljaca konstituiranja zajedničke države cjelokupnog srpskog naroda, bilo neke nove Jugoslavije, bilo samo države srpskog naroda. Izrijekom će navesti: "Bez Jugoslavije neće biti nikakve države Bosne i Hercegovine, znači treba čvrsto i bezuvjetno biti za Jugoslaviju bez obzira tko hoće i tko neće".[37]

Ovakva apriorna tvrdnja razložno vodi u pitanje - kakva je uloga JNA u Bosni i Hercegovini? Za razliku od rata u Hrvatskoj, koji će u Kadijevićevoj knjizi imati zapaženo mjesto i analitički osvrt, rat u Bosni i Hercegovini potpuno je zanemaren i o njemu će biti napisane samo dvije stranice[38] i bez ikakvog analitičkog osvrta.

Teorijsko, organizacijsko i pokusno utemeljenje plana za agresiju

Sveobuhvatnost strategijskog plana

Posve je razumljivo da je uloga JNA na razini sveobuhvatnosti u ratu u Bosni i Hercegovini istovjetna onoj u Hrvatskoj jer se radi o jedinstvenoj strategijskoj zamisli o stvaranju "Velike Srbije". Sveobuhvatnost podrazumjeva dugotrajno i sustavno preoblikovanje JNA u srpsku imperijalnu silu na strukturnom, organizacijskom, operativnom i provedbenom planu, prema jedinstvenoj zamisli, vremenski usklađeno, sukladno unutarnjim i međunarodnim okolnostima, ali s uvijek istim geslom "o zaštiti srpskog naroda i da mu se pomogne za obranu" i to sve u okviru "sprečavanja međunacionalnih sukoba".39

Operativni plan za rat u Bosni i Hercegovini nastao je također na potki zapadne potpune (radikalne) "agresije" na Jugoslaviju (ratni plan S-2), i sadržavao je iste strukturne elemente: teorijske, organizacijske i pokusne.40 Teorijski su i organizacijski elementi isti kao i u ratu u Hrvatskoj, a pokusni se nastavljaju i proširuju područjem jugozapadne, južne i središnje Bosne i Hercegovine.

Sažeti plan djelovanja "Plavog" -agresora NATO na području BiH

Zamisao djelovanja snaga NATO u potpunoj agresiji na Jugoslaviju na prostoru Bosne i Hercegovine imala je slijedeći tijek.

Operativne snage NATO objedinjene u OG "JADRAN" nakon izvođenja pomorsko zračnih desanata na vanjske jadranske otoke (D - D+2) iskrcavaju se na D+6 u Ravne Kotare, odnosno Slano. Zatim se na te desantne osnovice na D+15 uvodi TG "ANCONA" i 10. AK (armijski korpus). Oni nastavljaju djelovanje u dubinu bosanskohercegovačkog prostora. (slika 4.)

Snage 10. AK usmjerene su dolinom Neretve prema Sarajevu radi spajanja s 101. zračno pokretnom divizijom (OS SAD) koja se na D+17 desantira na Ravnu Romaniju (zapadno od Pala), a snage TG "ANCONA" zaobilazeći Knin djeluju prema Sinju, Livnu, Kupresu i Bugojnu približavajući se Sarajevu sa zapadne strane i sudjelujući na lijevom krilu snagama 10. AK. Radi povećanja tempa napada provode se taktički zračni desanti na prijevoj Vaganj (Kamešnica) i mjesto Aržano.

Djelovanje "Crvenog" (JNA)

Na ovakvu zamisao djelovanja "agresora", operativni raspored, odnosno svrstavanje snaga "crvenog" (JNA) moguć je isključivo tako da se "stvore" tri grupacije (slika 5.):

(1) prva (OG "Mostar")41, u području Mostara i istočne Hercegovine sa zadaćom spriječiti prodor dolinom Neretve i "zaustavljanja plavog" najdublje južno od Mostara, a potom prijeći u protunapad, izbiti na obalu i tu organizirati obranu;

(2) druga (OG "Kupres"), na prostoru Kupreške visoravni i zapadne Bosne sa zadaćom bočnog udara na snage TG "Ancona" na pravcu Livanjsko i Sinjsko polje uz produženje djelovanja dalje prema Splitu, sudjelujući snagama koje izvode protuudar u dolini Neretve;

(3) treća (OG "Sarajevo"), na polukružnoj osnovici središnje i istočne Bosne, sa zadaćom usmjerujućeg kružnog udara na zračni desant na Romaniji i "deblokade" Sarajeva, koje treba braniti kružnom obranom.

Operativni raspored snaga "crvenog" jednako kao i u agresiji na Hrvatsku sustavno je provjeravan godišnjim planom obuke uobličenim u "Zapovjedno stožernoj ratnoj vježbi - Romanija".

Pretpostavljeni smjerovi napada "agresora" i operativnog rasporeda "branitelja-crvenog" nedvojbeno ukazuju kako je Generalštab JNA na razini strategije za stožerne točke pacifikacije (čitaj okupacije) Bosne i Hercegovine odredio: (1) jugozapadni dio - dakle, Hercegovinu i (2) Sarajevo - glavni grad.

Obrana jugozapadnog dijela Bosne i Hercegovine značila je istodobno spas ne samo Bosne i Hercegovine, nego i cjelokupne južne Hrvatske.

Primjena strategije u agresiji na Bosnu i Hercegovinu

Budući da napori JNA (prijetnja, i selektivna uporaba vojne sile) nisu dali rezultate, prije svega kod hrvatskog naroda, koji se vojno organizirao, JNA se usmjerava na konkretnu realizaciju pacifikacije Bosne i Hercegovine po modelu primijenjenom u Hrvatskoj. Muslimanski dio rukovodstva Bosne i Hercegovine svojom kolebljivošću pojačava uvjerenje u JNA da će se rat brzo okončati.

Ovdje je bitno uočiti da se ne mijenja opći plan o stvaranju "Velike Srbije" i izbijanja na "zapadnu srpsku granicu", nego se on usklađuje prema političkoj i vojnoj situaciji. Usklađivanje se sastoji tome da se zadrže okupirana područja Hrvatske uz "pomoć" međunarodnih snaga dok se ne okupira Bosna i Hercegovina, te se toj okupiranoj Bosni i Hercegovini pripoji gotovo trećina prostora Hrvatske i tako ostvari postavljeni velikosrpski cilj. Takvoj "Velikoj Srbiji" zacijelo nije zapadna granica, Karlobag - Karlovac - Virovitica, ali nije ni daleko od toga, jer bi bila: Starigrad Paklenica - Karlovac - Pakrac - Nova Gradiška - rijeka Sava - Vinkovci - Osijek.

Dosezanje strategijske vršne točke

Nakon prve dionice rata u Hrvatskoj uslijedio je onaj u Bosni i Hercegovini.

O ratu u Hrvatskoj, tj. o prvoj dionici tog rata[42] postoje razne namjerne "dvojbe" pa i neutemeljene teze: tko je dobitnik, a tko gubitnik, je li ili nije trebalo potpisati sporazum o prekidu vatre i tako omogućiti dolazak međunarodnih snaga (UNPROFOR), je li trebala internacionalizacija sukoba i kakva je trebala biti.

U posljednje se vrijeme, a to je vrlo zanimljivo, pojavljuje i tvrdnja koja nastoji "dokazati" da je Srbija svoju strategijsku vršnu točku[43] dosegla krajem 1991. godine okupacijom Vukovara. Iz te se tvrdnje onda izvodi "dokaz" kako se rat u Bosni i Hercegovini mogao izbjeći i, dalje, da tada ni operacije Bljesak i Oluja ne bi uopće bile potrebne.[44]

Kakav odgovor na takvu tezu može dati razina strategijskog promišljanja? Da u svakom ratu postoji strategijska vršna točka, to je nedvojbeno, ali dvojbeno je to kad je ona dosegnuta. Strategija uči, da je tijekom rata agresor teško određivao strategijsku vršnu točku, koja je ukazivala kada stati.[45] Branitelj je uvijek imao još težu zadaću jer je trebao vrijeme za preustroj, uvježbavanje i opremanje svojih oružanih snaga da bi iz strategijske obrane prešao u strategijski napad. Poglavito se to odnosi na oružane snage u stvaranju kao što su bile hrvatske. U slučaju Hrvatske to dragocjeno vrijeme trebala je sama izboriti jer joj ga neprijatelj nikada ne bi dao.

Napadna moć, tj. projekcija vojne sile, nije samo broj ljudi naoružanih domoljubljem i moralom, koje je Hrvatska nedvojbeno u to vrijeme imala, nego je to složaj opremljenosti, obučenosti, operativne pokretljivosti i razvoja, mogućnosti nadzora operacije, odgovora na iznenadne i nepredviđene (neočekivane) postupke neprijatelja. Dakle, jednom riječju, uvjerljivost vojne sile. U napadnim operacijama i onim najniže taktičke razine, a o strategijskoj da se i ne govori, uvijek se postavlja pitanje kolika bi bila cijena, prije svega u ljudstvu. Najlošija je ona strategija koja svoju cijenu plaća ljudskim životima, naročito kada je taj resurs mali kao što je u to slučaju Hrvatske (4 700 000 pučanstva).

Pobjedivši u prvoj dionici rata[46], Hrvatskoj je bio nužan predah iz dva razloga. Prvo, trebalo je izbjeći daljnja razaranja, preustrojiti vojsku tako da se brojnost zamijeni kakvoćom, povećati pokretljivost snaga i razviti mogućnost prenošenja stožerne točke kao condicio sine qua non za uspjeh napadnih operacija. Drugo, trebalo je izbjeći nerazložnost i nemogućnost vođenja rata na dvije odvojene bojišnice u uvjetima ugroženih glavnih operativnih prometnica (Zagreb - Karlovac - Rijeka; Zagreb - Karlovac - Zadar - Split- Dubrovnik i Zagreb - Nova Gradiška - Vinkovci - Osijek).

Ono što je bitno, početak rata u Bosni i Hercegovini određivao je isključivo srbijanski politički i vojni vrh i to prema razrađenom planu. Ostvarivši umanjeni (reducirani) strategijski cilj (okupacija gotovo trećine Hrvatske, ali ne i izbijanje na "zapadnu srpsku granicu") za JNA i Srbiju daljnje trošenje snaga postaje neracionalno zbog gubitaka zamaha operacije i internacionalizacije sukoba - JNA i Srbija vidljivo su označeni kao agresor. Ne radi se dakle, o dostizanju strategijske vršne točke, nego se vojna sila

preusmjerava i projicira na ona područja na kojima će u datim okolnostima polučiti najbolji rezultat. U tom trenutku razmišljanje JNA i Srbije izgleda ovako: ako uspiju što brže riješiti Bosnu i Hercegovinu, ponovno će se u novim, za njih izuzetno povoljnijim okolnostima usmjeriti na Hrvatsku.

Ostaje i dalje otvoreno pitanje kad će to JNA i Srbija, i još važnije, gdje će to (pocrtao a.) doseći svoju strategijsku vršnu točku? Sam geostrategijski položaj (oblik) Hrvatske, a i velikosrpski cilj ukazuje da ta točka može biti samo u Bosni i Hercegovini i to u njezinom zapadnom dijelu. Strategijsku vršnu točku ne određuje samo jedan ili dva čimbenika ratnog umijeća, nego svi oni zajedno u međuodnosu. Prostor tu igra najznačajniju ulogu, jer se rat vodi za njega, za nadzor nad njim. Sukladno tome, strategijska vršna točka, osim u vremenu i jačini snaga mora biti smještena i u prostoru.

Za dokaz ove tvrdnje, najbolji je odgovor organizacija i operativni razvoj snaga JNA i srpskih pobunjenika u Bosni i Hercegovini kakav je bio tijekom prve dionice rata u Hrvatskoj, a svoj svršetak imao početkom 1992. (siječanj - travanj).

Operacionalizacija i prilagodba plana u agresiji

Organizacija i operativni razvoj snaga JNA u Bosni i Hercegovini (siječanj - travanj 1992.)

Za razumijevanje strategijskih odnosa na prostorima bivše Jugoslavije u 1992. razložno se vratiti na iznijete postavke ZSRV "Romanija". Tri operativne grupacije JNA "brane" prostor Bosne i Hercegovine od NATO i to tako da provode kružnu obranu Sarajeva i prelaze u protuudar na smjerovima prema Mostaru i dolini Neretve, odnosno Livnu i Splitu. Ovakvo zamišljena obrana i prelazak u protuudar nedvojbeno pokazuje prvo, potpunu sukladnost manevra JNA iz ZRSV "Romanija" i operacija JNA za okupaciju Bosne i Hercegovine iz 1992. (slika 6.) i drugo, da je obrana pravaca Kupres - Livno - Split i Mostar - Ploče obrana Bosne i Hercegovine, ali ujedno i obrana cjelokupne južne Hrvatske.

Strategijska je dvojba za Hrvatsku ući u napadne operacije za oslobađanje okupiranih područja s nedostatno pripremljenom vojskom za takva bojna djelovanja, platiti veliku cijenu i ne ostvariti postavljeni cilj - a to znači strategijski poraz - ili dobiti na vremenu, preustrojiti vojsku uz istodobno sprečavanje ostvarivanja preoblikovanog srpskog cilja, sačuvati operativnu dubinu, ne samo u zapadnoj Bosni i Hercegovini, nego i u južnoj Hrvatskoj.

Drugi pristup, koji je izabran, bio je u potpunosti ispravan (pokazat će to i kasniji događaji). Zašto? U strategiji postoji bitno načelo - načelo opreke. Interes je jedne strane suprotan drugoj. Ratna djelatnost ima dva oblika: napad i obranu. Oni su vrlo različiti i nejednake jačine. Ako jedna strana želi rješenje kasnije, druga ga mora priželjkivati ranije i obrnuto. Ako je trenutak za jednu stranu povoljan, a ona je odveć slaba ili nespremna za napad, neće se lišiti korisne obrane i zbog toga je primorana pričekati povoljnu budućnost u kojoj će sigurno imati uvjerljivu i mjerljivu vojnu moć.47 Nadmoć obrane, pisat će Clausewitz, je vrlo velika, veća nego što se na prvi pogled zamišlja. Ovim se stavom objašnjava vrlo velik dio razdoblja sa zastojima koji se događaju u ratu.48 Pitanje je koja će strana bolje iskoristi zastoj i čekanje da se protivniku zada završni udarac.

Postoji i drugi razlog koji u ratu dovodi do zastoja: nepotpuno razumijevanje stanja zbog precjenjivanja ili podcjenjivanja sebe ili protivnika. Upuštati se u strategijske prosudbe znači zbiljski se držati onog načela koje govori da što sporije teče ratni čin, i što češće i dulje dolazi do zastoja, to će prije biti moguće popraviti neku zabludu. Strategija ne oprašta zablude. Najveća je zabluda u ratu napasti u krivo vrijeme. Napadna strategijska operacija za oslobađanje okupiranih područja Hrvatske krajem 1991. i početkom 1992. bila bi napad u krivo vrijeme jer nije bilo zadovoljeno strategijsko načelo opreke i čekanja tj. nisu bile stvorene snage koje bi iz strategijske obrane prešle u strategijski napad.

Nakon objašnjenja ovih strategijskih dvojbi, može se vidjeti kako su se JNA i srbijanski politički vrh pripremali za rat u Bosni i Hercegovini.

Pripreme za rat

Kako je tekla priprema za rat u Bosni i Hercegovini, Kadijević će naznačiti da suradnja JNA s predstavnicima Srba u Bosni i Hercegovini i srpskim narodom u cjelini omogućava kretanje prema

novoj Jugoslaviji. To je osigurano za vrijeme rata u Hrvatskoj pravodobnim manevrom i pokretom snaga JNA preko Bosne i Hercegovine, što je za JNA bilo bitno. Bit će naglašeno da su manevri i pokreti bili izloženi poteškoćama, ponekad i ometani, ali nigdje sasvim zaustavljeni. Sve je to omogućilo da mobilizacija u "srpskom dijelu" Bosne i Hercegovine bude vrlo uspješna, a ujedno je ublažen problem mobilizacije u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji.

Ovo je mišljenje potvrda tvrdnje da JNA, odnosno srpske snage, nisu istrošene, a najmanje da su dosegle strategijsku vršnu točku i da taj drugi strategijski postroj ukupnih srpskih vojnih snaga ima posve drugu namjenu.

Namjena je vojno organiziranim, tehnički opremljenim i naoružanim Srbima na okupiranom području Hrvatske kao prednjim strategijskim odredom provoditi obranu, a drugim, jačim, dijelom strategijskog postroja okupirati Bosnu i Hercegovinu i tako neizravno ostvariti postavljeni velikosrpski strategijski cilj.

Uočljivo je da je dio drugog strategijskog postroja JNA morala odvojiti prema Hrvatskoj i, kako sam Kadijević navodi vlastite prosudbe, da je nakon napuštanja Hrvatske i stvaranja jedne od srpskih vojski ("Srpska vojska Krajine - SVK") na okupiranom području u Bosni i Hercegovini trebala imati jake snage. To je po gledištu srpskog vojnog establishmenta odgovaralo svakoj stvarnoj političkoj opciji razvoja događanja u BiH i potrebi postojanja gotovih i jakih snaga na granici prema "RSK" radi garancije da Hrvatska poštuje Vanceov plan. Da je odluka o odvajanju drugog strategijskog postroja prema okupiranom dijelu Republike Hrvatske bila ispravna, naznačeno je u stavu: "koliko smo bili u pravu pokazuje stalna agresija Hrvatske na RSK".

U operativnom smislu situacija je za Hrvatsku sada znatno povoljnija jer snage JNA, koje su bile namjenjene za agresiju na nju, i dalje ostaju, ali ne više "raspoređene" na cijeloj dubini njezinog državnog prostora nego izvan njega. Time je projekcija vojne moći tih snaga na Hrvatsku bitno oslabila, dok se istodobno one ne mogu uporabiti na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine. To se u strategiji naziva dvostruko vezivanje snaga.

Operativni raspored i manevar snaga JNA za rat u Bosni i Hercegovini

U agresiji na Republiku Hrvatsku u vrijeme potpisivanja Vanceovog plana sudjelovale su snage ekvivalenta 49 brigada (uključujući i unutarnje, tj. blokirane postrojbe 32., 13. i 10. korpusa49), od toga: 3 oklopne, 6 mehaniziranih, 14 motoriziranih (pješačkih), 18 brigada TO (partizanskih), 12 odreda TO, različite postrojbe topničke i raketne potpore, protuzračne obrane, inženjerije i drugi specijalni sastavi.

Ukupno su snage bile jačine: 90-95 tisuća vojnika, 850 - 900 tankova, 700-750 oklopnih prevožnjaka, 1200 topničkih naprava svih kalibara, uključujući i rakete zemlja zemlja R-65 "Luna" i raketne sustave protuzračne obrane, 24 ratna broda (Vis i Lastovo). Borbeno je djelovalo oko 350 zrakoplova svih vrsta.

Sustav upravljanja i zapovijedanja JNA prilagođavao se od Slovenije, Hrvatske do BiH. U uvjetima kada zapovjedništva 5.VO (Vojna oblast - Zagreb) i VPO (Vojnopomorska oblast - Split) nisu mogla obavljati funkciju zapovijedanja, nju je preuzimao i provodio GŠ OS SFRJ. Tako je Generalštab izravno zapovijedao djelovima 1. VO, tj. novosadskim, tuzlanskim i banjalučkim korpusom, a posebno privremeno ustrojenim sastavima OG-1 i 2 koji su bili uporabljeni u agresiji na Hrvatsku.

Ovakvo stanje traje sve do prosinca 1991., kada JNA počinje reorganizaciju sustava zapovjedanja. Glavna reorganizacija JNA počinje se provoditi 30. prosinca jer je tada srpski savezni predsjednik izdao suglasnost za raspuštanje i rasformiranje 5.VO s zapovjedništvom u Zagrebu i zapovjedništvom VPO (RM) u Splitu. Pri tome treba uvažavati i šire okolnosti tadašnje situacije koja "prisiljava" JNA da se u nepovoljnim uvjetima pripremi za "borbu za opstanak Jugoslavije", tj. okupaciju Bosne i Hercegovine. U te nepovoljne okolnosti svakako ulazi međunarodno priznanje Hrvatske kao samostalne i nezavisne države i sve jača osuda međunarodnog mnijenja zbog prljavog rata kojeg vode JNA i Srbija.

Prostornost i organizacija novih vojnih oblasti

Težišni cilj reorganizacije JNA bio je ostvarivanje prevladavajuće pozicije u Bosni i Hercegovini. Nema nikakve sumnje da je JNA područje Bosne i Hercegovine razmatrala kao dio Srbije, odnosno Crne Gore. Tada je istočni dio Bosne, istočno od rijeke Bosne dodijeljen 1. VO, južni dio podređen je novoformiranoj 4.VO, a ostatak, pretežito zapadni i središnji dio Bosne, ulazi u nadležnost 2. VO.

Za rat u Bosni i Hercegovini (razdoblje prosinac 1991.- siječanj 1992.) JNA ustanovljuje 2. i 4. VO sa zapovjedništvima u Sarajevu, odnosno Podgorici. U ožujku iste godine u okviru povlačenja JNA iz Makedonije, zapovjedništvo 3. VO premješteno je iz Skoplja u Niš. Uz već postojeću smanjenu 1. VO kopnene snage JNA bile su organizirane u četiri vojne oblasti. To su bile grupacije strategijske razine, čija su zapovjedništva odgovorna za pripremu, organizaciju i usklađivanje borbene uporabe JNA na djelovima područja bivše Jugoslavije.

Podjela - razgraničenje (vidi sliku 7.) obuhvaćala je: 1. VO (Beograd) - Vojvodinu i sjeverni dio Srbije do, orjentirno, crte Kragujevac - Užice, uključujući Kragujevac, a isključujući Užice i sjeveroistočni dio Bosne i Hercegovine50; 3. VO (Niš) koja je uključivala južni dio Srbije i Kosovo51; 2. VO (Sarajevo) koja je uključivala zapadni, sjeverni i središnji dio Bosne i Hercegovine do crte Foča - Kalinovik - Mostar52 i 4. VO (Podgorica), južno od te crte, a uključivala je Crnu Goru i jugozapadni dio Srbije.53

U okviru vojnih oblasti zadržana je dotadašnja struktura koja se temeljila na korpusima, različite jačine i sastava, kao grupacijama operativne razine, razmještenima na smjerovima planirane uporabe. Uz to su, kao posebni elementi pod zapovjedništima vojnih oblasti, po 1-2 mješovite topničke brigade, mješovita protuoklopna brigada, inženjerijska brigada, zaštitni motorizirani puk (za osiguranje zapovjedništava VO, sastavljen od bataljuna vojne policije, diverzantskog odreda i motoriziranog bataljuna), puk veze, puk ABKO i više logističkih baza. U prvoj i trećoj VO bila je po jedna samostalna oklopna ili mehanizirana brigada.

Ukupna jačina snaga JNA (2. VO, dio 4. i 1. VO) raspoređenih početkom 1992. u Bosni i Hercegovini bila je: 83 000 ljudi, 460-500 tankova, 400-420 oklopnjaka i 950-1000 topova.

Zapovjednu strukturu ovakve preustrojene JNA (časnički zbor) činili su 92,6% Srbi, 7% Crnogorci i 0,4 ostali.

Sustav upravljanja i nadzora - podređivanja snaga bio je takav da je "ministarstvo obrane SAO" u Republici Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini neposredno podređeno MO SRJ koje "koordinira izradu obrambenih planova". Zajednički im je cilj "zaštita vanjskih granica i njihovo uvezivanje u sustav Jugoslavije".

Generalštab JNA provodi operativno zapovijedanje svim postrojbama VJ, "vRS" i "SVK".

Mogućnosti pojedinih korpusa ili pojedinih postrojbi iz njihovog sastava bile su manje od optimalnih. Na to su ukazivale značajke djelovanja u ratu protiv Hrvatske, a još više one koje su se pokazale u početnoj dionici rata u BiH. Naime, mnogo je bilo naznaka koje su ukazivale na to, poglavito zbog problema s popunom. I po broju i po specijalnostima JNA je vrlo teško uspjevalo osposobljavati potpunu sklopnu strukturu brigada. Kako je rat odmicao, tako je taj problem postajalo teži. Zbog toga je sve češće bila prinuđena iz različitih formacijskih postrojbi sastavljati osposobljene djelove i rabiti ih po načelima taktičkih grupa različite jačine i namjene.54

Svrha vojno-teritorijalne podjele

Vojno-područna podjela i organizacija snaga ukazuje da su 2. i 4. VO kao prvi strategijski postroj u okupaciji Bosne i Hercegovine imale ulogu pacificirati prostor prema hrvatskom modelu, povezati srpske enklave, očistiti prostore od Hrvata i Bošnjaka-muslimana, projicirati vojnu moć na južni dio Hrvatske, i biti pomoć srpskim snagama na okupiranom dijelu Hrvatske. Drugi strategijski postroj 1. i 3. VO imao je ulogu strategijske pričuve, dijelom snaga ojačati 2. i 4.VO i biti nositelj udara u istočnom dijelu Bosne i Hecegovine.

Uočava se da ulaskom područja istočne Bosne i Hercegovine u nadležnost 1.VO Srbija teritorijalno prelazi na zapadnu obalu Drine, a nadležnošću 4.VO nad jugozapadnim dijelom Srbije ova povećava svoju malu operativnu dubinu.

Crta razdvajanja vojnih oblasti pokazuje da je Beograd želio ne samo riješiti pitanje Bosne i Hercegovine, nego neizravno osigurati oduzimanje okupiranih područja u Hrvatskoj jer "prirodno" geostrategijski 2. i 4. VO izlaze na more, a crta razdajanja je Vrlika - rt Dalmatinska ploča. (slika 8.)

Realizacija prve dionice operativnog plana

S operativno razvijenim snagama prvog strategijskog postroja (2. i 4. VO) i djelom snaga drugog strategijskog postroja (1. i 3. VO), uz već nadzirani dio istočne Hercegovine (Ravno, Popovo polje), JNA kreće u travnju 1992. u realizaciju operativnog plana okupacije Bosne i Hercegovine.

U prvoj dionici operacije predviđeno je usklađenim udarom i manevrom, koji ima oblik "kliješta", na odvojenim smjerovima Grahovo - Glamoč - Kupres, odnosno Trebinje - Bileća - Mostar probiti obranu branitelja i preko Livna i Aržana izbiti na područje srednje Dalmacije s pritiskom na Split. Dijelom snaga trebalo je produžiti djelovanje i doseći desnu obalu Neretve, tj. preko Stolova ovladati lijevom obalom Neretve i izići na Jadransko more u područje Neum-Ploče i spojiti se sa okupacijskim snagama na području Bistrina - Doli. Ako ovaj operativni plan uspije, Bosna je zatvorena kliještima. Potom slijedi druga, lakša, dionica operacije, koja se usmjerava na Sarajevo i na moguće manje prostore otpora unutar Bosne i Hercegovine koji bi se brzo riješili.

Prva dionica operacije nije ostvarena jer branitelji 23. travnja 1992. zaustavljaju oba prodora: i onaj u Livanjskom polju na crti Rujani - Čelebić - Korićina, i drugi na Stolovima u dolini Neretve. Kliješta ostaju otvorena. Posljedica toga je obrana operacijske osnovice u južnoj Hrvatskoj i zapadnoj Bosni i Hercegovini. Ova prostorna osnovica ima strategijsko obilježje, što će pokazati daljni tijek rata, a poglavito završne operacije za oslobađanje okupiranih područja Republike Hrvatske i napadne operacije u zapadnoj i središnjoj Bosni i Hercegovini u jesen 1995. Cjelina strategijskog pristupa ukazuje na to da je taj prostor u ratu imao najbolju i najjaču projekciju snaga. To je ujedno bilo mjesto gdje su u rano proljeće 1992. JNA i Srbija doživjeli svoju strategijsku vršnu točku. To je tjeme parabole od kojeg će se silazna strmina srpske vojne moći sve više pomicati prema istoku.

Novo preoblikovanje i druga dionica operacije

Nakon neuspješnog zatvaranja kliješta u zapadnoj Bosni i Hercegovini i potpune okupacije Sarajeva, slijedi prilagodba plana i daljnje preoblikovanje JNA.55 Zapovijedanje JNA i srpskim snagama u Bosni i Hercegovini, 10. svibnja preuzet će general Ratko Mladić.56 U njegovu nadležnost zapovijedanja ulazi cjelokupna 2. VO i manji dio 1. i 4. VO. Njihova će organizacija ići pravcem stvaranja "VRS". Snage 1., 3. i 4. VO raspoređene na području Srbije i Crne Gore ući će u sastav "Vojske Jugoslavije" kao oružane snage "nove države".57

Nakon preuzimanja dužnosti zapovjednika "VRS" general Mladić odmah pristupa reorganizaciji snaga tako da je 5.K preoblikovan u 1. KK (krajiški korpus), 9. i 10. K u 2. KK (krajiški korpus), 17. K u IBK (istočno-bosanski korpus), 4. K (sarajevsko-romanijski korpus) i 13. K (hercegovački korpus). Od 19. svibnja 1992. "Glavni štab" djeluje kao najviše zapovjedništvo u "VRS". Ono prati ustrojavanje ostalih postrojbi i ustanova. Operativni raspored korpusa prikazan je slikom 9.

Na području Bosne i Hercegovine u prvoj polovici 1992. nalazi se šest korpusa, a u svojem sastavu imaju 135 000 ljudi, 550 tankova više od 1300 topničkih naprava i 430 oklopnih prevožnjaka. Pod nadzorom je ovih snaga i značajan dio strategijske pričuve naoružanja, streljiva i druge opreme, što je bitno za samostalno vođenje bojnih djelovanja u dugom vremenskom razdoblju. Istodobno, prvi strategijski postroj "Vojske Jugoslavije" operativno je razvijen i nalazi se na lijevoj i desnoj obali Drine.

Preustrojivši JNA u nove dvije srpske vojske (VRS i VJ) Srbi ponovno kreću u osvajanje što većeg bosansko-hercegovačkog područja. Plan je spojiti zapadnu i istočnu Bosnu preko Posavine, okupirati Sarajevo i prodrijeti u dolinu Neretve.

Za osvajanje Posavine, kao stožerne točke u drugoj dionici strategijske operacije određene su cjelokupne snage 1. KK (krajiškog korpusa) i IBK (istočno bosanskog korpusa), manji dio snaga 2.KK (krajiškog korpusa) i snage ojačanja: specijalne postrojbe MUP Srbije, milicije "SAO Krajine", mehanizirana brigada iz Valjeva (2500 ljudi i 50 tankova) i dobrovoljačke postrojbe iz Srbije. Zračna potpora ovim snagama pružana je sa zračnih luka Batajnica (Beograd) i Banja Luka.

Slika 9.

Tijekom operacije koja je počela 15. lipnja 1992. s poukama iz rata u Hrvatskoj i iz prve dionice rata u Bosni i Hercegovini, srpske snage koriste prednost u opremljenosti, i svakovrsnoj potpori (topništvo, rakete, zrakoplovstvo). S prilagođenim ustrojem (borbene i operativne skupine) i realno postavljenim planom uspijevaju ostvariti nadzor nad Bosanskom Posavinom bez šireg područja Orašja. Ovakvom uspjehu agresora vjerojatno su doprinijele i slabosti branitelja Bosanske Posavine, prije svega u organizaciji obrane, usklađivanju djelovanja, obučenosti i opremljenosti postrojbi i zapovjedništava, te u planiranju i provedbi bojnih djelovanja.

Sa stajališta operativnog umijeća, uzrok okupacije Posavine je u nesrazmjernom odnosu snaga isključivo na štetu branitelja. Nesrazmjer je bio prije svega u opremljenosti i, što je još značajnije, u operativnoj osnovici s koje se projicirala vojna moć, a ne u htijenju ili ne-htijenju obrane tog povijesnog hrvatskog područja. Naime, Srbi su, što je vrlo bitno, svoju vojnu moć projicirali iz mjesta (središta), bilo usmjerenim raspršivanjem ili usredotočenjem, i to bez savladavanja velikih prepreka, a branitelj upravo suprotno - usmjerenim manevrom preko velike prepreke (Sava) i izduženom kanaliziranom prometnicom dolinama Neretve i Bosne. Tu leži glavni uzrok pada (okupacije) Bosanske Posavine.

Opsada Sarajeva pretvara se u potpunu dekadenciju ratnog umijeća (srednjevjekovna opsada grada) i postaje poligonom terorističke uporabe vojne sile pred očima svjetske javnosti.

Prodor dolinom Neretve za srpske snage ponovno je neuspjeh. Protuudarom branitelja potpuno je oslobođeno područje lijeve obale Neretve u njezinom srednjem i donjem toku.

Daljni tijek rat u Bosni i Hercegovini odvija se pod jakim utjecajem međunarodnih čimbenika. Njihovi otvoreni ili prikriveni nacionalni interesi neće biti uvijek međusobno usklađeni. Za rješenje krize u Bosni i Hercegovini međunarodni čimbenici morati će "pričekati" završne operacije hrvatskih oružanih snaga. U zbiljskim međunarodnim i unutarnjim uvjetima stvarajući sustavno vojnu silu Hrvatska je spremno dočekala izazove iz sredine devedesetih godina i uspješno im odgovorila, istodobno izravno doprinoseći uspostavi mira (Dayton) i uspostavljajući strategijsku ravnotežu na ovim prostorima.

Zaključno razmatranje

O ostvarivanju velikosrpskih ciljeva u Bosni i Hercegovini u srpskim analizama bit će naznačeno da je JNA bitno pomogla u ustrojavanju vojske bosanskohercegovačkih Srba, koju je "stavila na noge", a ova je "oslobodila srpske teritorije" i "zaštitila srpski narod". Tvrdnja da se JNA u Hrvatskoj i BiH borila za pravo srpskog naroda da sam određuje svoju budućnost, otkriva pravu njezinu prirodu i ulogu kao imperijalne sile za ostvarivanje političke ideje. U toj ideji hrvatski i bosanskohercegovački prostor predstavljaju jedinstvenu cjelinu koju treba osvojiti za projekt "Velike Srbije", sukladno međunarodnim okolnostima i unutarnjem sticaju prilika.

Vojno strategijski operativni plan za okupaciju Hvatske i Bosne i Hercegovine provest će JNA postupno, ne otkrivajući prave namjere, ali uvijek s dovoljnom prilagodljivošću i zadržavajući opću nadmoć. Operaciju će voditi samo na jednoj strategijskoj bojišnici, a na drugoj će ostaviti "novu srpsku vojsku" koja će čuvati osvojeno. Koristeći početnu veliku prednost u naoružanju JNA je mogla prilagođavati plan određujući mjesto i vrijeme napada i trajanje prekida. Mogla je mijenjati stožernu točku, ali nije mogla utjecati na trošenje bojnog potencijala (ljudstvo i tehnika), što je pak određivala djelotvornost obrane branitelja.

Dosegnuvši svoju strategijsku vršnu točku na prostoru zapadne Bosne i Hrecegovine u proljeće 1992. JNA se preoblikuje u tri "srpske vojske", ali pod jedinstvenim zapovijedanjem, nastavljajući agresiju primjenom sukoba niskog i djelomično srednjeg intenziteta. Takvo stanje mogla je preokrenuti samo

jedna ili više čistih napadnih operacija u kojima će biti poražene ne toliko srpske vojske, koliko njihova strategijska zamisao. Shvativši da nakon završnih operacija hrvatskih snaga više nemaju strategijsku nadmoć, da je strategijska ravnoteža prostorno pomaknuta na crtu Dunav - Bosna - Neretva i da je za pedeset do tristo kilometara istočno od "zapadne srpske granice", srpski politički i vojni establishmenti prihvaćaju sporazume.

Na kraju, u ovim strategijskim razmišljanjima i analizama valja se podsjetiti Clausewitzeve misli da nitko ne započinje rat - ili bolje, nitko pri zdravoj pameti to ne bi trebao učiniti - a da prije toga ne raščisti u glavi što namjerava postići tim ratom i kako ga namjerava voditi.

Agresor je uvijek "ljubitelj mira" i uvijek želi oteti ili zauzeti tuđu zemlju, po mogućnosti bez otpora. Da bi ga se spriječilo, mora postojati spremnost da se vodi rat i treba biti za njega pripravan. Hrvatska je u ratu, bilo u početnoj ili završnoj dionici, uvijek imala samo jedan izbor. U početnoj dionici zbog nenaoružanosti, strategijska obrana bila je taj izbor, kao što je u završnoj dionici strategijski napad opet bio jedini izbor zbog promjene - uspostave ravnoteže snaga i odmjeravanja vlastite sposobnosti prema neprijateljevoj obrambenoj snazi.

Samo cjelovit pristup na razini strategijskog promišljanja, a ne na analizi pojedinačnog, može dati odgovore što, kada i zašto je nešto trebalo poduzeti, jer ovo drugo sigurno vodi u pojednostavljenja. Rat nije i ne može biti pojednostavljenje podređeno vlastitom kutu gledanja ili još gore, trenutnom političkom interesu. Iako je agresija čin naglosti, rat ne nastaje naglo i njegovo rješenje nije djelo jednog trenutka. Zbog toga svaka analiza o Domovinskom ratu mora sadržavati sud o onome što je urađeno i koji je rezultat, a ne o tome što bi, strogo uzevši, moralo biti ili se trebalo uraditi.

Velikosrpska imperijalna ideja nedvojbeno je za svoju završnicu morala imati agresiju. U toj ideji glavno domino koji treba srušiti jest Hrvatska. To znači, Hrvatskoj je rat nametnut, a ona iz njega izlazi kao pobjednik ostvarajući svoju nezavisnost, potvrdivši tako ono što se zove moć strategije.

<u>Skraćenice</u>

AK - armijski korpus
ATAF - Air Task Force
D - prvi dan strategijske operacije
GSOS - Glavni stožer Oružanih snaga
inžpuk - inženjerijski puk
JIG - Jugoistočna grupacija
JNA - Jugoslavenska narodna armija
K - korpus
lap - laki artiljerijski puk
lap PTO - laki artiljerijski puk protutankovske obrane
lap PZO - laki artiljerijski puk protuzračne obrane
lbr - laka brigada
lpbr - laka pješačka brigada
map - mješoviti ariljerijski puk
mpoabr - mješovita protuoklopna artiljerijska brigada
mtbr - motorizirana brigada
OG - operativna grupa

okbr - oklopna brigada
OS - oružane snage
OT - oklopni transporter
padbr - padobranska brigada
partbr - partizanska brigada
PZO - protuzračna obrana
RZ - ratno zrakoplovstvo
SANU - Srpska akademija nauka
SZG - Sjeverozapadna grupacija
TG - taktička grupa
TO - teritorijalna obrana
UG - udarna grupa
VO - vojna oblast
VPO - Vojnopomorska oblast
ZK - zrakoplovni korpus
zpokd - zračno pokretna divizija
ZSVR - zapovjedno-stožerna ratna vježba

Literatura

1. "Moje viđenje raspada", Veljko Kadijević, Politika, Beograd, godina1993.

2. "Strategija oružane borbe", SSNO, Centar za strategijska istraživanja, Beograd, godina 1983.

3. "Strategija ONO i DSZ", SSNO, Centar Oružanih snaga za strategijska istraživanja i studije, Beograd, godina 1987.

4. "Uporaba strategijskih grupacija", (privremeno upustvo), SSNO, Beograd, godina 1990.

5. "Rukovođenje i rad s ljudima na obuci, vanrednim prilikama i ratnim uvjetima" Visoka politička škola JNA, Beograd, godina 1989.

6. "Vojna sila bivše Jugoslavije", dr. sc. Marinko Ogorec, Zagreb, godina 1997.

7. "Ideja manevra OG JADRAN na JPV", KSR "Romanija" (1986-1990), Split, VPO.

Bilješke

1 Na temelju ovakvog metodološkog pristupa najuvažajnije su one teorijske postavke M.D. Felda (The Structure of Violence: Armed Force as Social Systems, Sage Publications, Beverly Hils, London, 1977.) o ovisnosti prirode vojske od društvenog uređenja.

2 Tako se razlikuje pet vrsta vojnih organizacija: (a) vanjsko podređivanje - imperijalna vojska ; (b) unutarnje podređivanje - feudalna vojska; (c) zatvorena jednakost - nacionalna vojska; (d) ideološka jednakost - sveobuhvatna vojska, (e) otvorena jednakost - reprezenentativna vojska.

3 Bitnu ulogu u JNA imala su politička tijela koja su bila pod izravnim utjecajem SKJ, i koja su imala posebnu političku odgovornost i kohezionu ulogu u oružanim snagama, a ostali specijalizirani dijelovi zapovjedništava nadležni su za političku djelatnost s zadaćama: praćenja i procjene moralno-političkog stanja postrojbi i predlaganja mjera za njegovo jačanje, organizacije društveno-političkog obrazovanja i odgoja vojnika i časnika na temeljima marksizma, usmjeravanja i organiziranja kulturno-prosvjetne i zabavne djelatnosti u postrojbama, informiranja domaće i inozemne javnosti o životu i radu u oružanim snagama, poticanja djelatnih osoba JNA na sudjelovanje u društvenom i političkom životu, praćenja propagandno-psihološke djelatnosti mogućeg protivnika i predlaganja mjera protiv tih aktivnosti. Osim toga uz potpuno razvijenu političku strukturu u jugoslavenskim oružanim snagama bio je razvijen partijski aparat i svoju osnovnu funkciju mogao je ostvarivati isključivo tijesno surađujući s drugim političkim segmentima.

4 U vojsci tipa "otvorena jednakost - reprezentativna vojska" (vojska razvijene demokracije) promocija se ostvaruje za tehničke eksperte i organizacijske menandžere, tj. izvršitelje koji znaju ostvariti maksimum iz tvarnih i ljudskih potencijala koji su im povjereni. Časnik se u ovom sustavu ne smatra više "vlasnikom" svojeg zapovjedništva, niti savješću društva, nego operatorom u mehanizmu nacionalne obrane.

5 Postrojbe niže razine se "utapljaju" u masi (brojnosti). U takvom sustavu dočasnicima se ne pridaje značenje, a časnici preuzimaju njihov posao, narušavaju tako vojnu hijerarhiju.

6 U razvijenim demokracijama to je ono što se naglašava kao "civilni nadzor nad vojskom"

7 Odnos vojnog čimbenika prema državnom autoritetu u vojsci "otvorene jednakosti" (razvijenoj demokraciji) posve je drugačiji. Vojno zapovijedanje odgovorno je samo za bojnu spremnost, ali ne i za to kada i u odnosu na koga će je realizirati.

8 Ta je postavka pruzeta iz "istočne škole mišljenja" gdje se vojna snaga projicira brojnošću, a ne kakvoćom postrojbi. Ono se izražavalo sintagmom "masirovanije sili".

9 Iako je postojao znanstveno-istraživački rad, a u osamdesetim godinama i mogućnost sticanja akademskog zvanja magistra i doktora znanosti iz područja vojnog umijeća, ti ljudi nisu postavljani na dužnosti zapovijedanja i upravljanja. Dakle, nisu mogli bitno utjecati na doktrinu pa tako niti mijenjati ustaljene zastarjele postavke uporabe oružanih snaga.

10 Postrojbe, stožeri i ustanove tvorili su TO. Bio je to dakle, vojni ustrojbeni oblik koji je davao masovnost i dugotrajnost u vođenju rata. Ustavom iz 1974. prvi put je TO ustavno-pravno regulirana, nakon čega sve republike (osim Srbije), donose svoje zakone o narodnoj obrani. Takva TO, koja je republikama davala stanovitu samostalnost na području obrane, što je jačalo i njihovu državnost, postaje prvi cilj koji će napasti velikosrbi.

11 Veljko Kadijević, "Moje viđenje raspada", Beograd, godina 1993. str. 75.

12 Pojam "administrativne granice", koji rabi general Veljko Kadijević, ukazuju da je JNA već znatno prije prihvatila velikosrpsku političku platformu prema kojoj granice republika nisu granice država. Na taj način posredno se ne priznaje ni federativno uređenje Jugoslavije, dakle, niti sama Jugoslavija kao država.

13 U ovom slučaju u potpunosti se narušava sustav zapovijedanja i to na najvišoj strategijskoj razini. Zapovjednici vojišta postaju u potpunosti neovisni o vrhovnom zapovijedanju i isključivo podređeni načelniku GŠ OS SFRJ.

14 Što se sve željelo postići, govori nekoliko sljedećih navoda:

"Donešena je i sprovedena odluka o rasformiranju teritorijalne obrane Kosova zato što je ona bila pretežito sastavljena od separatističkih snaga. Nakon njezinog rasformiranja počelo se sa stvaranjem mnogo manje teritorijalne obrane Kosova i od jugoslavenskih orjentiranih ljudi",

"Dosta je bilo napora dok je prihvaćeno rješenje o rasformiranju komiteta za općenarodnu obranu i društvenu samozaštitu. Time je otklonjena jedna opasnost koja je unosila pomutnju u rukovođenju općenarodnom obranom i zapovijedanju oružanim snagama",

"Jedna od najznačajnih mjera paraliziranja pogubnog ustavnog koncepta o oružanim snagama bila je odluka o oduzimanju oružja teritorijalnoj obrani i njegovo stavljanje pod nadzor JNA".

- Veljko Kadijević, isto, str. 78.

15 Sam je naziv "strategija oružane borbe" sa stajališta vojne teorije i praktičnog djelovanja dvojben. Ako neka zemlja donosi i obznanjuje vojnu strategiju, ona se ne svodi samo na oružanu borbu jer se

konflikt ne rješava isključivo na takav način. Niti jedna poznata vojna strategija to nije razmatrala na takav način. Zašto je onda pristup takav i što to znači? Ništa drugo, nego da se svi sukobi isključivo rješavaju oružjem. Za vojnu silu to znači da je ona ta koja određuje kada, protiv koga i na koji način djelovati. Ovakva vojna sila sama sebe dovodi u položaj političkog čimbenika kojeg se ne može nadzirati.

16 Strategija ONO i DSZ , str. 151, SSNO, godina 1987.

17 "Rukovođenje i rad s ljudima na obuci, izvanrednim prilikama i ratnim uvjetima", Visoka politička škola JNA, str.45, Beograd, godina ¸1989.

18 Koliko je uvjerljivost takvog scenarija o geostrategijskim odnosima u to vrijeme bila moguća najbolji odgovar daje sam Kadijević: "Vojnički rečeno, Jugoslavija nije bila zaštićena kišobranom vojne moći ni jednog bloka, ali jeste bila zaštićena kišobranom balansa odnosa snaga među blokovima". Hipotetički gledano, ako je i mogao postojati nekakav scenarij vojne agresije onda on sigurno ne bi bio potpun jer druga strana iz bipolarne podjele ne bi ostala neutralna na tako osjetljivom geostrategijskom području.

19 Autor tog pojma je prof. dr Radovan Radinović, general potpukovnik, čija je generalska radnja (slučajnost ili ne) 1985. nosila upravo takav naziv "Bitka u prostoru". Temu je predložio admiral Branko Mamula, tadašnji savezni sekretar za narodnu obranu. Proturječnost ovakvog naziva leži u činjenici da ništa fizičko ne postoji ako nije smješteno u prostoru, a poglavito ne bitka. (op. a.)

20 Ovo je prvi put da se prestavlja dio plana strategijske grupacije koja je imala zadaću oteti Hrvatskoj 2/3 Jadrana.

21 "Pored toga , što Jugoslaviju treba razbiti , njezine države treba i međusobno tako posvađati da nikakav sporazum među njima ne bude moguć sada i u budućnosti. Zato ih treba gurati u međusobni građanski rat oko budućih granica", Veljko Kadijević, isto, str.26.

22 Gotovo potpuna izolacija otoka Visa i Lastova ostvarena je zabranom dolaska stranih turista. Unatoč značaja tih otoka s vojnog gledišta, nije bilo potrebno da se razvija takva vojna infrastruktura koja će ih u potpunosti pacificirati (gradnja vojnih stanova, vojarni, skladišta, podzemnih utvrda, potkopa za brodove i protubrodske raketne sustave). Posljedica toga je bila iseljavanje hrvatskog pučanstva.

23 Krajem osamdesetih godina preimenovane su postrojbe MDP (mornaričko desantnog pješaštva) u ekspedicione postrojbe, tako bojna MDP postaje ekspediciona mornarička bojna, brigada MDP - ekspediciona mornarička brigada i divizija MDP- ekspediciona mornarička divizija. Razlog preimenovanja je taj što se smatralo da izraz "ekspedicioni" više odgovara prirodi, zadaći i načinu djelovanja mornaričkog pješaštva SAD (popularno zvanih "marinci").

24 Istovjetnu zadaću imali su 5. K (Banja Luka) i 17. (Tuzla): slomiti otpor na rijeci Uni, odnosno Savi i prijeći u protuudar Una - Bihać - Slunj - Ogulin, odnosno Nova Gradiška - Okučani - Pakrac - Bjelovar.

25 Kako navodi Veljko Kadijević, ta glavna grupacija kopnenih snaga JNA, pretežito oklopno - mehanizirani sastavi, imala je dvije zadaće: (1) "osloboditi" istočnu Slavoniju, (2) biti glavna manevarska snaga Vrhovnog zapovjedništva za prodor prema Zagrebu i Varaždinu (podravski i posavski operativni pravac).

26 "Na međunarodnom planu upravo bi uletjeli u klopku tako da bi odmah, ili vrlo brzo, bili izloženi ne samo svim vrstama sankcija već i žestokoj vojnoj intervenciji s udarima svih vrsta. Time Jugoslavija ne samo što ne bi bila spašena u stvarnim granicama, već bi se i nova Jugoslavija stvarala pod neuporedivo težim uvjetima od onih pod kojima je stvorena. Kasniji razvoj događaja našu tadašnju procjenu je, po mome mišljenju, potvrdio s vrlo mnogo dokaza". Veljko Kadijević, isto, str.115.

27 Napasti vojarne u vrijeme (rat u Sloveniji) kada nije bilo niti političkih niti vojnih uvjeta značilo je ući u pripremljenu strategijsku zamku.

28 O generalnoj zamisli za uporabu snaga JNA napisati će Kadijević. "U ovoj fazi rata kada JNA svoju zadaću obrane srpskog naroda u Hrvatskoj ne može više izvršavati formom sprečavanja međunacionalnih sukoba, morala je prvo sačekati otvoreni napad, tako da on bude vidljiv za sve , da se nedvosmisleno vidi tko je napadač, a tko branitelj, tko nameće rat, a tek onda uzvratiti udarac".(potcrtao a.), Isto, str. 133.

29 Ovdje se vidi povezanost ovog datuma s beogradskim scenarijem (9. ožujka), kada je JNA izašla na ulice radi smirivanja stanja. Ako je to urađeno u Beogradu, onda nema razloga da se to ne provede i na cijelom prostoru bivše Jugoslavije. Kosovo 1981., Kosovo 1987. i Beograd 1991. dio su jednog te istog plana, kako proizvesti kaos, a onda uvesti izvanredno stanje i uporabiti oružanu silu. Beogradska događanja u ožujku nisu rušenje Miloševića, nego inducirani i usmjeravani "kaos" za dokazivanje izvanrednog stanja, pacifikaciju bivše Jugoslavije i stvaranje "Velike Srbije".

30 Veljko Kadijević, isto, str. 128.

31 Za Kadijevića je to: "Po našoj ocjeni to je bilo ne samo politički već i vojno - strategijski vrlo bitno, jer bez obzira na organiziranu i bjesomučnu kampanju svjetskih medija da dokažu suprotno, to se ipak, nije moglo tada sasvim postići, što je imalo bitnog utjecaja na njihove protumjere, naročito one ekonomske i vojne prirode".

32 Veljko Kadijević, isto, str.134.

33 "Uputstvo" je izdano 1990. s potpisom tadašnjeg Načelnika generalštaba, general pukovnika Blagoja Adžića. Daje se na privremeno korištenje od 1. svibnja 1990. do 31. prosinca 1992. Vjerojatno je to planirano vrijeme za koje bi se stvorila "Velika Srbija". Na kraju odobrenja za uporabu stoji kako će se tijekom 1993. Uputstvo usuglasiti s novom "strategijom oružane borbe", dakle, ne više sa "strategijom ONO i DSZ". SSNO, Beograd, 1990.

34 "Moje viđenje raspada", Veljko Kadijević, str. 135.

35 Vidljivo je da plan nije uključivao "oslobađanje" Slovenije. Zato se rat u Sloveniji mora promatrati drugačije, ali svakako sa stajališta njegovog utjecaja na rat u Hrvatskoj.

36 "Raznim povodima, Tuđman je u nekoliko navrata rekao kako su od njega tražili i predlagali mu da napadne JNA za vrijeme oružanog sukoba u Sloveniji i kako je on to odbio. Ja nisam ni jednom prilikom te njegove izjave komentirao, ali sam smatrao i onda i sada, da bi za nas bilo bolje da nas je tada napao nego kasnije, jer je bilo očigledno da do sukoba mora doći, a vrijeme više radi protiv nas nego za nas, kao i da mi, iz razloga koje sam detaljnije izložio povodom obrazlaganja osnovne zamisli uporabe JNA u ovoj fazi sukoba moramo sačekati napad, a ne prvi napasti."

- Veljko Kadijević, isto str. 129.

37 Veljko Kadijević, "Moje viđenje raspada", Beograd, godina 1993. str.146.

38 Veljko Kadijević, isto, str. 145-147.

39 Vidi: "Kako je pripremana agresija na Hrvatsku ili preoblikovanje JNA u srpsku imperijalnu silu", Hrvatski vojnik, broj 26. kolovoz, godina 1997.

40 Isto, str. 11-13.

41 Naziv grupa je uvjetan zato da se što jasnije istakne njihova prava namjera.

42 Prva dionica rata u Hrvatskoj formalno je završila 3. siječnja 1992. JNA i srpske paravojne snage okupirale su više od jedne četvrtine područja Hrvatske. Nakon napuštanja okupiranog područja Hrvatske JNA je veći dio naoružanja ostavila okupacijskim snagama za opremanje "srpske vojske krajine", a preostali dio razmjestila u Bosnu i Hercegovinu.

43 Strategijska vršna točka ili strategijska točka kulminacije je vrijednost maksimalne vojne moći jedne strane u ratu u određenom vremenu i na određenoj crti (prostoru). Nakon dosezanja te točke vojna moć strane u napadu opada, ali nikada ne doseže vrijednost blisku ništici.

44 Takva se tvrdnja može naći u ogledu "Okončanje rata i Hrvatski rat za nezavisnost: Odluka o času zaustavljanja", Norman Cigar, ERASMVS, travanj 1997. godina, str. 37-54.

45 Evo što je o tome pisao Clausewitz: "Budući da je cilj napada zauzimanje neprijateljevog teritorija znači da nastupanje mora trajati dotle, dok nadmoć ne bude iscrpljena. To teži cilju, a lako može odvesti i dalje od njega. Ako znamo iz kolikog je broja elementa sastavljena jednadžba snaga, može se pojmiti koliko je teško u pojedinim slučajevima odrediti tko je od protivnika nadmoćan. Često sve ovisi o svilenoj niti fantazije. Sve ovisi od toga da se vrhunac istančanim duhovnim treptajem nasluti u prosudbi."

Budući da je cilj JNA i Srbije bila okupacija Bosne i Hercegovine, onda su oni u svojim ratnim planovima imali i odredili snage za to, kao što su planirali snage za rat u Hrvatskoj. Srpska nadmoć mogla je biti istrošena samo na području Bosne i Hercegovine, i to u jednoj od dionica tog rata. (op.a)

46 Hrvatski vojnik broj 26, kolovoz, godina 1997. isto, str.16.

47 Ovo strategijsko načelo često se zaboravlja ili se ne uvažava, pa iz toga slijedi zaključak kako je Hrvatska napadnu strategijsku operaciju mogla izvesti još 1991 i/ili 1992.

48 "Ima puno ratova gdje samo ratovanje obuhvaća manji dio uporabljenog vremena, a zastoj je sve ostalo", Karl von Clausewitz, "O ratu" str. 59. MORH, Zagreb godina 1997.

49 Do sredine srpnja 1991. "JNA" se složila s povlačenjem postrojbi (14. i 31. korpus) iz Slovenije u naredna tri mjeseca.

Povlačenje je isplanirano do kraja listopada 1991. Snage obaju korpusa početno su bili razmještene u zapadnu Srbiju, da bi veći dio 31. mariborskog i manji dio 14. ljubljanskog korpusa bili uključeni u sastav 17. korpusa koji je doživio velike gubitke tijekom borbi u zapadnoj Slavoniji. Veći dio 14. korpusa ušao je u sastav 2. podgoričkog korpusa. Početkom prosinca 13. korpus (Rijeka) brodovima je prevezen u crnogorsku luku Bar. Veći dio tog korpusa početkom 1992. razmješten je u istočnu Hercegovinu i od tih snaga formirana je OG Trebinje - Bileća. Postrojbe 10. korpusa iz Zagreba bile su početno premještene u Slunj, a zatim u Bihać i one su bile jezgra novoformiranog Bihaćkog korpusa koji je poslije preimenovan u 2. krajiški korpus. Također, tijekom studenog i prosinca 1991. manji dio snaga 10. korpusa ušao je u sastav 17. korpusa (Tuzla).

Zadnja postrojba JNA koja je napustila područje Hrvatske bila je 9. korpus (Knin). On se razmjestio na područje zapadne Bosne: Bosansko Grahovo-Glamoč-Kupres.

50 Oblast je u svojem sastavu imala četiri korpusa, 1. K (Beograd), 12. K (Novi Sad), 17. K (Tuzla), 24. K (Kragujevac), gardijsku diviziju i obranu grada Beograda, ukupne jačine 75 000 ljudi.

51 U sastav treće VO nakon povlačenja iz Makedonije ulazi 41.K i razmješta se u Zaječar, Knjaževac i Paraćin,. te 42. korpus čiji je glavni dio snaga premješten u Leskovac, a manji dio u Valjevo i od ovih snaga formira se novi 20. korpus, (Leskovac). Zapovjedništvo treće vojne oblasti iz Skolja premješteno je u Niš i njemu se podređuje 21.K (Niš) i 52.K (Priština).

52 Druga vojna oblast uključivala je: 5.K (Banja Luka), 10.K (Bihać), 4.K (Sarajevo) i 9.K (Knin) odnosno (Grahovo-Glamoč -Kupres).

53 U sastavu ove vojne oblasti je: 2.K (Podgorica), 37.K (Užice) i 13.K (Mostar) i OG "Trebinje-Bileća" (Bileća).

54 To je za obavještajnu službu vjerojatno bio veliki izazov jer je bilo nužno poznavati konkretan sastav pojedine postrojbe da bi se moglo realno prosuđivati o njezinim stvarnim borbenim mogućnostima. Drugim riječima, uvažavanje samo propisanog ustroja za pojedinu vrstu i razinu postrojbe moglo je voditi pogrešnom zaključivanju ili odlučivanju.

55 U operaciji za zatvaranje kliješta i blokadi, tj. pokušaju osvajanja Sarajeva, korpusima JNA zapovijedali su: 13.K (Hercegovina) general major Momčilo Perišić, 9.K (Kupres, Glamoč, Grahovo) general major Savo Kovačević, 10.K (zapadna Bosna) general major Špiro Ninković, 17.K (istočna Bosna) general potpukovnik Savo Janković, 5.K (Banja Luka) general major Vladimir Vuković i 4.K (raspoređen oko Sarajeva i djelom postrojbi u samom gradu) general major Vojislav Đurđevac.

56 Zapovijed o ustrojavanju "VRS" potpisao je general pukovnik Blagoje Adžić 10. svibnja 1992. u vrijeme kada je general pukovnik Milutin Kukanjac zarobljen u sarajevskom domu JNA. U zapovjedi stoji: "Formira se Glavni štab VRS u slijedećem sastavu: komandant general potpukovnik Ratko Mladić, načelnik štaba general major Manojlo Milovanović, pomoćnik za moral i informiranje general major Milan Gvero, pomoćnik za pozadinu general major Đorđe Đukić, načelnik bezbjednosti pukovnik Zdravko Tolimir i načelnik za mobilizaciju pukovnik Mićo Grubor".

57 Dan stvaranja "Vojske Jugoslavije" jest 16. lipnja 1992. Tim danom "treće srpske vojske" na prostorima bivše Jugoslavije, simbolično se htijelo naznačiti kako JNA nije imperijalna srpska sila, nego "posljedica" razvoja događaja u zaštiti srpskog naroda. Ukidaju se "Vojne oblasti" i umjesto njih najviša strategijska ustrojbena cjelina postaje armija. "Vojsku Jugoslavije" tvore 1., 2. i 3. Armija, korpusnog i brigadnog sastava.